

## ID. SZINNYEI JÓZSEF (1830–1913): HÍRLAPIRODALMUNK 1848/49-BEN

**A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,  
Gazda István vezetésével.**

A forradalom villanyfolyamként terjedt nyugatról keletre, magával hozva több korszerű vívmány közt a *sajtó felszabadulását* is, mely a márciusi napok óta hatalmasan működött.<sup>1</sup> Zsurnalisztikánkra nézve ez mindenesetre nagyszerű esemény, mert nemcsak, hogy egymásra látjuk bukni, vagy átváltozni a régi „slendriánt” hirdető lapokat, miután ezek a márciusi napok üdítő legét többé ki nem állhatván, gyorsan elhaltak, hanem életrevaló, korszerű hírlapok keletkeztét szemléljük, melyek határozott haladást tűztek zászlójukra. Támadtak oly közlönyök, melyek külön egy hatalmat képviseltek; ezek közül néhány ugyan visszaélt ezen hatalommal, mert határtalanul dúlva, jót-rosszat egyaránt szétrombolt, de mások ismét, annál üdvösebben működtek. Támadtak lapok, melyek a föld népével – saját nyelvén beszélve hozzá – megismertették a kivívott jogok üdvös voltát, s beléjozták a nyilvános közlönyök iránti szeretetet; mert ez időből származnak tulajdonképpeni néplapjaink s azok elterjedése hazánkban.

Ekkor keletkeztek a győri Hazánk példáját követve, több nevezetesebb városunkban vidéki lapok; így lett Kassának, Debrecennek, Szegednek, Aradnak saját magyar lapja. Voltak ez időben férfiak, kik vaskövetkezetességgel vezették lapjokat, s jóllehet egyik helyről a másikra kellett vándorolniok, egyedül valódi „elháríthatatlan akadályok” törték meg akarataikat.

A szépirodalom amily gyorsan felvirult, oly hirtelen némult el a fegyver zöreijére; a szaklapok sem voltak kedvezőbb helyzetben, s amelyek fennállottak is, sanyarúan tengtek. A politikai lapokban volt csak élet, oly élet, mely vonzerejével magához karolt mindent. Igyekeztem ezen végzettéljes két év hírlapirodalmát – a rendelkezésemre állott források segítségével – az alább következő adatokban vázolni.

### **Politikai magyar lapok 1848 és 1849-ben a következők jelentek meg**

NEMZETI ÚJSÁG, alapítá 1806-ban Kultsár István, kiadta az alapító özvegye, Perger Anna Mária asszony mint laptulajdonos. Liphay Sándor vezetése mellett szerkeszté 1845-től Illucz Oláh János Pesten, éspedig 1848. április 26-tól, midőn Liphay Sándor – ki március 28-tól mint társszerkesztő működött a lap mellett – visszalépett, önállólag kezelé a *Nemzeti Politikai Hírlap*-ra változott Nemzeti Újságot, a lap élére tűzvén az „Alkotmány. Nemzetiség. Szabadság. Egyenlőség” jelmondatot.

A lap iránya, mely mindig katolikus és konzervatív volt, a márciusi napok feltűntével hirtelen radikálissá változott át; ezen alterációja éppen oly szembetűnő volt, mint az, hogy olykor régi betegségébe akarata ellen is visszaesett. A Nemzeti ezen átváltozása a katolikus papságbeli előfizetőket is egészen megzavarta, úgyhogy új politikai közlönyről kezdtek gondoskodni. Az akkori Pesti Hírlap a Nemzetit jellemezvén, azt írta, miképp a szerkesztőség „boldog volt azon hitben, hogy ő soha sem volt pecsovics, s március előtt csak tetteté magát, mintha az lett volna...”.

Midőn a szerkesztő június 1-jétől fogva lapja hetenként hatszori megjelenését jelenti, terviratában többi közt így szól: „A jelen minisztérium irányában tökéletesen függetlenül fogok állani... parányi erőm teljes készségével pártolni fogom minden rendszabályait, melyek hazánkban rend és béke helyreállítására, s ezek által a forgalom és ipar emelésére szolgálандnak... de másrésről – a közvéleményben személyük iránt nyilatkozó kegyelet és bizalom rosszakaratú megingatása nélkül – önállólag fogom bírálni minden oly eljárásukat, melyek netalán elmulasztás, vagy céltévesztő rendszabályok által a nemzet jelen állását, vagy jövődjö fejlődését bármi csekély részben is kompromittálnák...” 1848. március óta e lap szorgalmasabb munkatársa volt Bulyovszky Gyula, ki a színbírálókat és helyi híreket írta. A Nemzeti Újság volt első, mely cenzúra nélkül jelent meg, s néhány óra alatt 800 példány kelt belőle el.

Megjelent 1848 elején hetenként négyszer, kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap; június 1-jétől – vasárnapot kivéve – minden nap egy íven, március óta többször fél ív hozzáadatott; nagy ívrét alakban; nyomtatott Trattner–Károlynál Pesten, kivéven azon időközött, midőn május 2-án új folyamába lépett, s azon hó végéig Lukácsnál jelent meg. Papírját a kir. egyetem körmöci papírgyára adta.<sup>2</sup> A Nemzeti Politikai Hírlap 1848. december 31-én a 199 számmal, mely fél íven jelent meg, bevégezé 42 és fél éves pályáját. Ekkor pesti postán 795 példány küldetett szét belőle.<sup>3</sup>

ERDÉLYI HÍRADÓ, melyet 1828-ban Pethe Ferenc alapított, 1848-ban a tulajdonos, Méhes Sámuel szerkesztett és saját betűivel nyomtatott Kolozsvárt. Az Erdélyi Híradó évek óta legbuzgóbban igyekezett az unió kérdését előmozdítani, még oly időkbén is, midőn erre agitálni fenn bűnnek, alant népszerűtlen lépésnek tartották. Ez tagadhatlan érdeme Méhes Sámuelnek, valamint az is, hogy az 1834-es országgyűlés után Erdélyre következett terhes korszakban semmit sem mulasztott el, mi által lapja az akkor üldözött szabadelvű párt hű orgánuma maradhasson. Hogy később az Erdélyi Híradó érdekbén és tartalmasságban gyarapodott, ezt a megváltozott politikai viszonyokon kívül Ocsvai Ferenc buzgóságának köszönhetjük. Az Erdélyi Híradó az akkor már győztes ellenzék legkitűnőbb neveit számítá dolgozó társai közé, úgyhogy a benne közölteket bátran tekinthetjük a tiszta reformer párt elvei kifolyásának. Eddigi melléklapja, a Nemzeti Társalkodó beolvadt a főlapba, s annak tárcáját alkotta. 1848. május 16-án Ocsvai Ferenc, az Erdélyi Híradó eddigi segédszerkesztője vette át a lapot és szerkesztette május 30-ig (365–374 számokat), június 1-jén annak címét *Kolozsvári Híradóra* változtatván folytatta azon év november 10-ig, ekkor a 94. számmal az osztrák seregnek Kolozsvárra történt bevonultával megszűnt. A Kolozsvári Híradónál közreműködtek: gr. Teleki Domokos, Medgyes Lajos, gr. Wesselényi Miklós, Jakab Elek stb.

Megjelent az Erdélyi Híradó hetenként kétszer, kedden és pénteken ívnagyságban, összesen négy tömött íven.<sup>4</sup> A Kolozsvári Híradó négyszer jelent meg hetenként: vasárnap, kedden, csütörtökön és pénteken egy-egy íven, egészrétben.<sup>5</sup>

JELENKOR. 1832-ben keletkezett, szerkeszté és kiadta Helmeczy Mihály, kinek betegeskedése miatt 1848. április 18-tól a lap szerkesztését Királyi Pál vette át, ő azonban július 1-jével kénytelen volt a szerkesztői tárcát Keresztury Józsefnek átengedni, ekkor azonban a lap előfizetők hiányában nem jelenhetett meg. A Jelenkor azon egyetlen lap, melynek eddig semmi határozott iránya, jelleme nem volt, azt mondá mindig, hogy ő független, s a pártokon kívül áll. Lehet, hogy igazat szólott. Legalább a közönség figyelme, mely ritkán függött rajta, s a pártok rokonszenve, mely nemigen kíséré működéseit, mellette bizonyít. Mióta ifjú szerkesztője, Királyi Pál – ki 1845-ben ezen lap külföldi politikájának vezetésére vállalkozott s azt 1848. március végéig vitte – szabad kezelése alatt állott, forró szabadelvű szellemet lehelt, s kiállításában egyneműség, cikkeiben él, tartalom s merész határozottság volt.

Megszűntével, egyik jeles zszurnalisztánk következő szavakban tartá fölötté búcsúztatóját: „A színtelen jellemtelen öreg úr, hosszas betegeskedése következtében jobblétre szenderült,

némely politikus orvosok állítása szerint, a forradalom silányítá tönkre. Új szavak tekintetében hasznos volt nyelvünk fejlődésére, de még inkább gazdája javára nézve. Béke hamvaira.”

Megjelent hetenként négyszer, a főlap vasárnap, kedden és csütörtökön egy háromhasábú ívréten; a *Társalkodó* melléklap pedig pénteken, negyedét fél íven; nyomtatott Trattner–Károlynál Pesten. A Jelenkor utolsó száma 1848. június 29-én jelent meg (megjelent összesen 76 sz. 312 lapnyi terjedelemben).<sup>6</sup>

PESTI HÍRLAP. Szabadelvű, miniszteriális lap. Kiadta Landerer Lajos, 1848. május 23-tól Heckenast Gusztáv társaságában. Szerkesztő Csengery Antal, ki 1848. május 16-tól br. Kemény Zsigmonddal együtt szerkeszti a lapot az év végéig. 1849. január 3-án Jókai Mór mint fő-, Szilágyi Sándor mint segédszerkesztő van megnevezve, ez utóbbi január 6-tól – midőn az osztrák seregek bevonultak a fővárosba – önállólag vezette a lapot, mely január 23-án Havas által betiltatott; április 24-én esti 6 órakor ismét megjelent. A Pesti Hírlap az első lap, mely ekkor fehér alapon zöld és veres nyomással – Pest népéhez szabad hangokat kiálta. Április 25-én Obernyik vette át Szilágyi Sándortól a lapot, míg a tulajdonképpeni szerkesztő, Jókai Mór megérkezett, ki azt május 1-jétől július 8-ig – midőn az megszűnt – sok nehézséggel szerkesztette. A Pesti Hírlap, mely a Közlöny felálltaig hivatalos lap volt, 1848 első felében minden hírlap közt legtöbb előfizetővel bírt, számuk felülhaladta az ötezret, ezt leginkább szabadon közlött országgyűlési tudósításainak köszönhető.

Csengery jeles tapintatát leginkább a Pesti Hírlap szerkesztése mellett fejtette ki, melyet bámulatos ügyességgel vezetett: úgyhogy vele egy lap sem tudott versenyezni. Lapjában legkitűnőbbek saját vezércikkei, melyekkel a *Marczius Tizenötödike* szellemét sújtá leginkább. Báró Kemény Zsigmondnak hasonló érdeme volt e lapnál, számos vezércikkét előadási ügyesség, francia zsurnalisztikai könnyűség – dús tartalommal, s valódi tudományos beccsel párosulva – jellemzik. A túlzó márciusi párthoz egyik sem tartozott, s azon szerepet vitték, mint a girondisták orgánuma Párizsban. Oly egyöntetűség volt a szerkezetben, hogy e lap ítélete bárki előtt is tekintély vala. Jelszóul tüzték ki: a felelős minisztériumot, szükséges eredményeivel, a törvényhozás tekintélyének túlsúlyaival és az igazgatás fő ágainak kontralizációjával együtt. Mint a magyar hírlapirodalomra nézve méltán szomorú hírt jelenté Kossuth Hírlapja e két jeles férfi visszaléptét.

Irinyi József mint a Pesti Hírlap egyik kitűnő munkatársa, abban 1848 közepéig a külföldi rovatot szerkeszté; kétségtelenül több jártasságot tanúsíta ekörül, mint a magyar lapok külföldi rovatainak szerkesztői azelőtt. Írt a lapba több főcikket is, főleg a külföldi ügyek fejtegetéséről. Nagyobb zajt ütött azonban megjelent négy cikke a központosításról. E lap dolgozótársai voltak továbbá ez időben: br. Jósika Miklós, br. Kemény Dénes, Kovács Lajos, Pap Endre, Szász Károly, Vörösmarty, Zoltán János. Az országgyűlési közleményeket Hajnik Károlytól kapta. 1849-ben a fővárosi újdonságokat Nagy Ignác írta. 1848 végén 2554 példányban küldetett szét a pesti postán.

Megjelent a Pesti Hírlap 1848 elején hetenként négyszer: vasárnap, kedden, csütörtökön és pénteken ív nagyságban, háromhasábos másfél íven; március 17-től, hétfőt kivéve, naponként egy íven.<sup>7</sup> Nyomatott Landerer és Heckenastnál.

MÚLT ÉS JELEN, HISTORIAI ÉS POLITIKAI ERDÉLYI HÍRLAP; alapítá (1841) és szerkeszté Szilágyi Ferenc Kolozsvárt. Ezen lap, mely a márciusi napok előtt ugyancsak káromkodott a francia forradalom ellen, később dicséré a kolozsvári mozgalmakat, mire az akkori Pesti Divatlap ezen szavakkal mondott reá anatómát: „Neki már többé nincs *se jelene, se jövője* – *múltja* által vesztette el.” És valóban, címét 1848. április 14-én *Jelenkor politikai lapra* változtatta. Ezen metamorfózist gúnnyal említék az akkori szabadelvű lapok, így a Pesti Hírlap: „A gondolat és írási szabadság tetteleg életbe van léptetve. Ennek tulajdoníthatjuk, miképp az abszolutisztikus irányú Múlt és Jelen feledtetni akarván önmaga által is megszegyenelt múltját, egyszerűen '*Jelen*'-né változott. De a kaméleoni ügyességet nem bírta

jól. A forradalmi iránynak a Jelen sem volt képes megfelelni. Azért szerencsésen meghalt és el is temettetett.” Szilágyi Ferencnek, a személyét fenyegető vést megelőzendő, még április 8-án éjjel el kelle hagynia Kolozsvárt – miután ugyanaznap a politikai ingerültség különbözőleg tört volna magának ellenében utat, pl. ablakai beverettek, a Múlt és Jelen nyilvános helyen megégettetett –, Pestre menekült, lapját ideiglenesen mások szerkesztették, mígnem az május 9-én 37. számával végképp megszűnt.

Melléklapja: *Hon és Külföld historiai, statisztikai és földleirési tekintetben ismertetése*; túlnyomólag történelmi vállalat volt, mely koronkint nemcsak a haza, hanem a világtörténet nevezetesebb mozzanatait, mennyiben a napi események megértésére szolgáltak, a statisztika, ország- és államismeret nevezetesebb kérdéseit tárgyalta. Megszűnt a főlappal.

Megjelent a Múlt és Jelen hetenként kétszer, kedden és pénteken ív nagyságban, másfél íves háromhasábú számokban. A *Hon és Külföld* negyedét egy íven, összesen a *Kolozsvári Hetilap* melléklettel ötödfél íven; nyomtatott a ref. főiskola nyomdájában Kolozsvárott.<sup>8</sup>

BUDAPESTI HÍRADÓ, a tulajdonos, Borsos Márton által 1844-ben alapítva, szerkeszté Szenvey József Pozsonyban. 1848. március közepén az elvek, melyek mellett küzdött, megbuktak, s maga Szenvey is jónak látta a felelős szerkesztést azon hó 18-án Vida Károly dolgozótársra átruházni, ki elveit a lap homlokára tűzte: „Nemzetiségek és osztályok közti béke! Monarchia! Alkotmányos szabadság, rend, törvényesség!” Június 16-tól egyszersmind a lap tulajdonosa lőn, s július 1-jétől székhelyét Pestre tette át. Minthogy előbb már gyűlöletessé tette magát, írván a többi közt, hogy a pesti poéták paródiázzák a francia revolúciót; és erre azt kérde: hol vannak a karok, melyek barrikádokat emeljenek?; ezenkívül csúfot űzve, folytonosan bizalmatlanságot akart előidézni gr. Batthyány minisztériuma ellen; azért mint a bukott arisztokráciának és retrográd politikának orgánuma, nem tarthatá fenn magát, és megbukott azon év július 13-án. Nagy Ignác a márciusi napok előtt írta e lap hírharangját, Raksányi Imre pedig, volt cs. kir. bombavető, külföldi rovatát szerkesztette.

Megjelent, hétfőt kivéve, mindennap Pozsonyban nagy ívrétben egy-egy 3 hasábú íven; nyomtatott Landerer és Heckenast pozsonyi gyorsajtóján, melyen egy óra alatt 2000 ív nyomtatott mindkét oldalán egyszerre; július 1-jétől pedig az egyetemi nyomdában Budán.<sup>9</sup>

MARCIUS TIZENÖTÖDIKE. Amint felszabadult a sajtó, gyorsabban, erélyesebben kezdte rögtön mozogni. Pálfy Albert novellairó, eleven eszű, szép tehetségű fiatalember megindította 1848. március 23-án a *Marczius Tizenötödikét*. „Nem kell táblabíró politika” volt jelszava. Ez a lap bár kíméletlen, csípős hangja, gúnyos, nemritkán durva, sértő modora által sokaknál botránykozást szült, a körülményeket mégis jobbra helyesen fogta fel, a pöffeszkedő modorban ugyan, de legnyíltabban vitatta meg, hangos panaszokat emel a minisztérium gyöngesége, mindent aggodalmas lojalitással, erélytelenül intéző politikája s ebből eredt mulasztásai miatt. Tagadhatatlan, hogy a *Marczius Tizenötödike* legkedvesebb napilapja volt a fővárosi magyar közönségnek könnyűsége és merész beszéde miatt. „E forradalmi hőségben oly jól esik azt olvasni, mint nyáron fagyaltot csemegézni” – írta a *Pesti Divatlap* március végén; sokan fognak még emlékezni a friss *Marcziust* 3 krajcárért kínáló zsidó fiúkra. Érdeme volt, hogy a magyar olvasóközönség számát főleg a fővárosban tetemesen szaporította, mi, habár a felületességen kapkodók gyarapodásán nemigen lehet örvideni, mégiscsak nyereség. Több, főleg hivatalos visszaélést elrettentőleg állított pellengérré. Ezt helyesen tette. A minisztérium elleni izgatással azt eszközölte, hogy a reakciós pártnak, ha nem is nyíltan, de titkon legalább egy arasznyira megnőtt a szarva, s a *Marczius Tizenötödikének* legmohóbb olvasói a volt pecsovicsok lettek, kik azáltal akartak neki ártani, hogy a megvett példányokat elolvastván, az újonnan érkező kihordóknak ajándékozták, ezek pedig ingyen példányaikat ismét másoknak adták el. Néhány magyar lap, mely ezelőtt inkább szolgálai, mint szabad szellemű volt, csakhogy herostratési működésével feltűnővé tegye magát, utánozni kezdé a veszélyes irányú lap modorát.

E lapot eleinte csak a fővárosban olvasták, s mint pártközlönyre kevés súlyt helyeztek. Keményen támadta meg a minisztériumot az ország legtiszteltebb férfaiával, s a republika mellett kezdett izgatni. Vidéken sok helyen bosszankodást idézett elő. Az olvasóegyletek megégették; de egymást érték a fővárosban a bizalomszavazó küldöttségek az ország legtávolabbi megyéiből is. Azonban a nemzetgyűlés megnyíltával közönsége napról napra növekedett. A szerkesztő és társa, Csernátóni merészebb húrokat kezdettek pengetni, miután a nemzetgyűlésen néhány követet pártjokhoz számláltak. Egyedül a pénzügyminisztert kímélték, s úgy mutatták föl a népnek, mint akit a minisztérium terrorizál. Nem bírván alapos zsurnalisztikai műveltséggel, sem államférfiúi tanulmánnyal, csak az általános kérdéseket érintették, részletekbe soha sem bocsátkoztak, eszméiket ritkán tudták formulázni, vitatkozás helyett polemizáltak, s valami ténylegesszel elő nem állhattak. Azonban a gúny fegyverét jól villogtatták, ügyesen felhasználták a pillanat előnyeit, a kormány nehéz helyzetét s a miniszteri párt bátortalanságát, ismerethiányukat merészséggel és elméncséggel pótolván. Pálfy elmés, pikáns stiliszta volt, s az olvasóközönség a könnyed írmodor miatt leginkább lapjából kezdé meríteni nézeteit. Az októberi események látszólag igazolván eljárását, az elébb kinevetett, később gyűlölt s félt, s éppen ezáltal jelentékenységre emelkedett lap hatalommá vált. A honvédelmi bizottmány úgy hívé, hogy érdekében van, ha magának megnyeri. Ekkor Pálfy rendszeres izgatást kezdett, s kezdé kijelölni a tényeket, miket a forradalom ügye követel. Azonban a magyar nép józan esze visszhang nélkül hagyta összes indítványait. Debrecenben veszteni kezdte elébbi hatását. Hiányzott a fővárosi nép, illető eleme, aztán ellenében egy hasonlóképp elmés s ügyesen szerkesztett napilap (*Esti Lapok*) lépett föl. Midőn a kormány Pestre tette át székhelyét, újult erővel fordult az új minisztérium ellen, s magát a kormányelnököt is megtámadta, kit eddig kímélni látszott. Izgatásai a kormány ellen oly hevesek lőnek, hogy az kénytelené lőn a lapot 1849. július 7-én betiltani.

Megjelent a Marczius Tizenötödike negyedrért háromhasábú fél íven, minden nap este, március 23-tól december 31-ig. 1849 kezdetén csak két száma adatott ki Pesten, azután Debrecenben folytatta pályáját január 14-től május 1-jéig, hol 67 száma jelent meg. Pesten május elején adatott ki új folyamának első száma, s ugyanott július 6-án az utolsó, 67. száma, ekkor végképp betiltatott.<sup>10</sup> Nyomatott Pesten Beimelnél 1848. június 20-ig, ezután a kiadótulajdonos, Lukács László könyvnyomdájában és Debrecenben a városi nyomdában. 1848 végével 733 példánya küldetett szét a pesti postán.

MUNKÁSOK ÚJSÁGA, felelős szerkesztője és kiadója Táncsics Mihály; megindítá ezen közrendűek számára írt népszerű politikai hetilapot 1848. április 2-án; jelmondata volt: „A kormány az országért van, tehát fölötte a nemzet mindenkor intézkedhetik.” Táncsics, hogy lapját olcsóbbá tegye és ezáltal a munkásosztály közt méginkább elterjessze, saját nyomdát szerzett, s azon nyomatta lapját; május közepén azonban a kormány ettől eltiltá, mert a nyomdatulajdonjoghoz kötött 4000 frt biztosítékot le nem tette. A Munkások Újsága tovább is megjelent változó körülmények között az év végéig. 1849. február 15-én, midőn Táncsics lapját újra ki akará adni, mivel a kívánt biztosítékot le nem tehette, a hatóság által Debrecenben letiltatott. A lap egyik szorgalmasabb munkatársa Horárik volt.

Megjelent 1848. április 2-től fogva minden vasárnap nyolcadrét, egy íves számokban; augusztus 10-től hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön fél-fél íven; új folyamának 1. száma negyedrért alakban, kéthasábú fél íven szeptember 24-én adatott ki, azontúl minden kedden és pénteken az év végéig. Nyomatott az 1–7. száma az egyetemi nyomdában; 8–15. sz. a szerkesztő saját betűivel; 16–33. sz. és új folyam 1–18. sz. Kozma Vazulnál; 19–26. Lukács és társánál Pesten.<sup>11</sup> Az utolsó (26.) szám 1848. december 29-én adatott ki.

REFORM, politikai radikál lap, „Szabadság. Egyenlőség. Testvériség” jelszóval. Felelős szerkesztők: Nádaskai és Zerffy; kiadótulajdonos: Emich Gusztáv. A megbukott Honderú hamvaiból keletkezett 1848. április 6-án. Iránya s beltartalmára nézve szolgáljanak a júniusi programjából kivett következő sorok: „sajtószabadság, és esküdtszékek, lelkiismeretes

igazságszolgáltatás, egyenlőség a törvény előtt polgári és vallási tekintetben, szociális viszonyaink rendezése, szóval: politikai létünknek a szabadság, egyenlőség, testvériség tiszta alapjára fektetése. Ezek azon fő dolgok, mik mellett a Reform küzd. Ezen alapelvek nyomán lapunk kiterjeszkedik az államigazgatás és politika minden ágaira. Vezércikkeinkben ügyekvendünk a népre s annak felvilágosítására alaposan hatni, valamint annak tökéletes szabaddá tétele mellett küzdeni. A legkülöntárgyúbb cikkekben ki fogunk terjeszkedni az igazgatás és műveltség minden ágaira. Az ügyvéd, az orvos, a katona, a bíró, a mezei gazda, az iparúzó mind egyenlőn s elegendő szellemi anyagot találandnak működésük számára...”

Úgy látszik, a kitűzött iránynak nem felelt meg, mert még azon év augusztus 6-án megbukott, és 110 előfizetőjével, kik közül 87 vidéki volt, a *Nép-Elem*-be olvadt. Megjelent 1848. április 6-tól június végéig csütörtökön és vasárnap egy-egy negyedréti íven; júliustól kezdve, hétfőt kivéve, mindennap kiadatott fél íven; havonként legalább két pár divatképpel és más műmellékletekkel; nyomtatott Budán az egyetemi nyomdában.<sup>12</sup>

ELLENŐR, radikál lap; Kóváry László által alapítva, kinek szerkesztése alatt Kolozsvárott 1848. május 1-jén indult meg; kiadta Tiltsch János. Ezen becsületes törekvésű, szabadelvű lap Erdélyben nagy hiányt pótol. Kóváry lelkes védője volt minden magyar nemzeti közérdeknek, melyek az egyé forrt két hon nagyságát és dicsőségét célozzák. Az uniónak egyik hatalmas apostola. Fiatalkorú, életteli tűz s alaposság volt az, mely lapjának minden számát ajánlotta; a magyar országgyűlésre követte választatván, helyette a szerkesztést július 23-án Dósa Dániel elbarátja vette át visszatértéig. Az Ellenőr 1848. november 10-én megszűnt, midőn kevéssel azután Wardener osztrák tábornok Kolozsvárra bevonulván, a kiadó, Tiltsch elfogatott. Megjelent az Ellenőr hetenként négyszer: kedden, csütörtökön, pénteken és vasárnap, egy íves szám, nagy ívalakban; nyomtatott Kolozsvárott a főtanoda betűivel.<sup>13</sup>

KÖZLÖNY, hivatalos lap; a magyar belügyminisztérium megbízásából szerkesztette Gyurmán Adolf. Megindult 1848. június 8-án. Feladata volt a kormány hivatalos rendeleteit s intézkedéseit gyorsan a közönség elé juttatni, s bel- valamint külföldi hiteles tudósításokból olvasóit a dolgok igaz állásáról értesíteni; és így ezen lap rendeltetésénél fogva egyáltalában nem volt más, mint hivatalos értesítés tényekről és rendeletekről, de teljességgel nem az, ami az időszaki sajtó többi orgánumainak rendeltetése, hogy véleményt képviseljen. A szerkesztő 1849-ben – a közkívánságnak megfelelően akarván – 1. számában a közönséget ekképp értesíté: „A körülmények változával lapjainkban is változásnak kell történni; s mi nem értenők hivatásunkat, ha ezentúl is csak hivatalos közlésekre és események száraz előadására szorítkoznánk. Mi tehát ezután elmélkedni s fogunk ügyeink fölött.”

A kormány azonban a szerkesztő szabad rendelkezését csakhamar korlátok közé szorítja a következő kibocsátvánnyal: „A honvédelmi bizottmány a Közlöny olvasóinak. A honv. biz. tapasztalta, hogy a hivatalos Közlönyben magáníróktól oly cikkek is jelennek meg, melyek részint tartalomra, részint modorra, sem egy hivatalos lapnak komolyságával össze nem férnek, sem a kormány nézeteit híven vissza nem tükrözik; azért akképp intézkedett, hogy: jövőre a Közlöny céljának megfelelően s a hivatalos rovatok mellett oly cikkeket adjon, melyek az olvasóközönségnek tájékozásul és irányul szolgáljanak azon hazafiúi nézetek és intézkedések hű felfogására, melyeket a honvédelmi bizottmány hazánk jó és nehéz napjaiban szent ügyünk sikerére célszerűeknek ítélt.”<sup>14</sup> Ez időben a nyilvánosság orgánumai igen megkevesedtek, és úgyszólván az *Alföldi Hírlapot* kivéve, a magyar zurnalisztika a Közlönyre volt redukálva.

A Közlöny terjesztésére nézve következő intézkedés történt a belügyminiszter által: „1.) Hogy minden nagyobb község, sőt amennyire a sajtóeszközök itteni hiánya megengedi, minden község ingyen kapja a Közlöny egy példányát. 2.) Hogy a „Közlöny” illető cikkei a

népnek ünnepnapokon felolvastassanak. 3.) Hogy népfelvilágosító cikkeknek egy rovatkája nyitassék meg, mely egyenesen a nép felfogásához mért fejtegetéseket foglaland magában.”

1849. július 1-jével Emődi Dániel vette át a Közlöny szerkesztését; a kinevezési okmányt érdekesnek tartom itt egész terjedelmében közölni:

„3591 B. E. Folyó eszt. július 1-től kezdve a Közlöny új felelős szerkesztő által fog vezetetni. Emődi Dániel hadnagy nevezetett ki általam főszerkesztőül, ki ez okból is keleti küldetését máskorra halasztá. Az új viszonyok új feladatot tűztek ki a hivatalos lapnak. Akarom, hogy azokat a Közlöny megoldja; szüksége van rá a nemzetnek, a szerkesztőnek ereje van hozzá. Ennélfogva a hivatalos lapra nézve a következő elveket állapítam meg.

1. Miután a háborúk zivatarai miatt a hírlapokra *általában* nem történik előfizetés, úgyhogy postán a legolvasottabb hírlap alig bír *kétszáz* előfizetővel, azonban kell, hogy a nemzet az eseményekről és rendeletekről értesíttessék: a hivatalos lap minden községnek, mely bizonyos népeiséggel bír, ingyen fog megküldetni. Sőt a táborokba is oly számmal fogom elküldeni, hogy hazánk védői is ismeretére jussanak mindannak, ami érdekli a szent földet, melyért véroket ontják.

2. Kétségkívüli, hogy mivel a Közlöny legszámosabb példányban küldetett, mivel leghűbb s legkimerítőbb rajzát adták a történeteknek, mivel legbiztosabban eljutott a nép közé, a nagyközönségre a legnagyobb hatással volt. Ezért találtam szükségesnek, hogy vele egy melléklet jelenjen meg, mely a nép józan eszéhez mért fejtegetéseket foglaland magában. Egyszersmind intézkedtem, hogy ezen cikkei ünnep- és vasárnapokon a nép előtt nyilván felolvastassanak.

3. A Közlöny ezután nemcsak a rendeleteknek lesz közlője, hanem a kormány elveinek is képviselője. Fogja vallani mindig a kormány elveit; fogja azokat magyarázni, fejtegetni, védeni, ha kell; fogja a nemzetet tájékozni a kormány politikájára nézve. Nem felel ugyan a kormány minden tétéleért a szerkesztőnek, de a cikkek irányának a kormányéval nem szabad ellenkezni. Eszerint a hivatalos lap új stádiumba lép, új életet kezd, cselekvő állásba helyezi magát, s bajnoka, véde, képviselője, magyarázója leend a kormány elveinek, *tehát mindig azon hatalomnak, mely a nemzet többsége által fog fenntartatni.*

Ezen elvek alapján szerkesztetett az itt következő program-értesítés. Budapest, június 24-én 1849. Belügyminiszter Szemere Bertalan.”

A nevezett programból a tér szűke miatt álljon itt csak néhány pont:

„A lap »nem hivatalos részén« kissé több lesz a változtatás, inkább a mostani kormány állásából s bevallott irányából, mint a szerkesztői változásból folyó.

A Közlöny nevezett része ezentúl programmal, s határozott politikai iránnyal lépend föl. Programja és iránya nem lehet más, mint amely május 2-án Debrecenben a miniszterelnöki beszédben kimondatott, ti. *demokrácia s republikai irány...*”<sup>15</sup>

Rendes dolgozótársai voltak: Lévai József már 1848-ban mint miniszteri fogalmazó részt vett a lap szerkesztésében; Hajnik Károly, mint a m. minisztérium által kinevezett országos gyorsírási főnök, a Közlönynek országgyűlési tudósításait több társával együtt szerkesztette; Kelmenfi László, a honvédelmi bizottmánynak Debrecenbe vonultával mint a hivatalos lap segédszerkesztője, Debrecenbe ment; Szathmáry Károly 1849-ben szintén mint segédszerkesztő működött a lapnál. Ezen év elejével Jókai Mór is tevékeny részt vett a Közlöny szerkesztésénél. Itt jelentek meg Petőfi utolsó költeményei és Szemerének 'Huszár' című apoteózisa.

Megjelent a Közlöny 1848. június 8-tól december 31-ig Budapesten (összesen 203 sz., 958 lap) hetenként hatszor, szeptembertől hétszer, az eddig megjelent magyar lapok közt legnagyobb alakban, igen csinos, mondhatni díszes kiadásban, háromhasábos egy, néha másfél, sőt két íven is. A szeptember 24-i 107 sz. 548. lapon ez áll: „Lapunk szedői mai napon sáncásással levén elfoglalva, holnap lapot nem fogunk adni”; december 26-án sem jelent meg. 1849-ben hétfőt kivéve, naponként egy íven, de olykor fél íven adatott ki; január 14-től –

június 3-ig Debrecenben jelent meg (1–122. szám, 460 lap); június 5-től – július 1-jéig Budapesten (123–146. sz., 461–548. lap), ahol még egy rendkívüli, 147. szám jelent meg július 3-án fél íven, lapszám nélkül; július 13-tól – július 29-ig Szegeden adatott ki a 148–162. sz. (549–604. lap); az utolsó, 163. szám augusztus 5-én jelent meg Aradon, a nyomdaszerek távolléte miatt kisebb alakban.

A Közlöny nyomtatott az álladalmi nyomdában; kivéven 1849. június hóban, midőn a m. kir. egyetem sajtója alól került ki.<sup>16</sup> Előfizetőinek száma 1848 végén 3000 volt.

RADICAL LAP, felelős szerkesztője: Mérei Mór, kiadó s szerkesztőtárs: Rosti Zsigmond volt. Megindult 1848. június 1-jével Pesten. A kiállítás elég csinos, a tartalom elég változatos és eseménydús volt, csak tárcája egy kissé igenis tág volt a főrovat irányában. Az utolsó, 37. számban július 16-án következő közlés jelent meg a Nép-Elem és Radical Lap olvasóihoz: „Nyilvánítjuk pedig, hogy 18-án vagyis kedden a két lapot összesítvén, együtt adandjuk és szerkesztendjük e cím alatt: *Nép-Elem. Radical Lap*, figyeltetvén a közönséget, hogy ez által egyik sem olvadt a másikba, hanem mind a kettőt összeolvasztatá velünk a hon szerelmének közös érzete.

Célunk a népfenség, vagyis az összes társaság közjava...

Nép szava, Isten szava, leend jelszavunk; nemzetünk közjava, feladatunk; népszabadság és egyenlőség közös irányunk. Madarász László, Madarász József, Mérei Mór, Rosti Zsigmond.”

Megjelent közép nagyságú íven hetenként hatszor.<sup>17</sup> A pesti postán szétküldetett belőle 255 példány.

NÉP BARÁTJA. Ily cím alatt jelent meg 1848. június 4-én a pesti középponti választmány által kiadott, s Vas Gereben (Radákovics József) és Arany János által szerkesztett néplap első száma. A programból a következő beköszöntőt emeljük ki: „Szerencsés jó napot kívánunk kigyelmeteknek mind közönségesen! Ha ráérnének bennünket meghallgatni, egy pár szónk volna kigyelmetekhez, amint itt most öregéből el is mondjuk,” stb. „Örömmel üdvözöljük – írja a Pesti Divatlap referense – a szerkesztőket a népfelvilágosítás nagy fontosságú pályáján, melynél jelenleg alig van egy-egy fenségesebb hazafiúi hivatás. E néplapot jobb és ügyesebb kezekre nem lehetett volna bízni. Mindjárt az első szám meglepőleg tanúsítja helyes tapintatukat. Az Előjáró beszéd a tanulságos lapolvasást igyekszik a néppel, egészen hozzá alkalmazott sajátos nyelven megismertetni. Czuczor Gergely – a jeles népköltő – Beköszöntő verse tiszta fogalmakat nyújt népünknek a valódi szabadságról, Vas Gereben a képviselőt a legeredetibb népnyelven igazán ad captum, mint mondani szokták, kézzelfoghatólag, s felderítő elmésséggel magyarázza, az ily beszédet könnyen felfogó magyar népnek. Ezután Követválasztás cím alatt, egy jó barát józan okosságú dolgokat beszél arról, hogy a nép senki és semmi által ne engedje magát megvesztegettetni. Végül: Mi hír Budán? cím alatt újdonságok közöltetnek...”<sup>18</sup> Ez volt később is a lap berendezése.

Hogy mennyi követtetett el e néplap terjesztésére, kitűnik a következőkből: kauciójának felét, 2500 forintot Pest vármegye, felét pedig a város vállalta magára. A magyar kormány által segélyeztetve, első száma közel félmillió példányban nyomtatott. A belügyminisztériumtól 1848. november 27-én kelt következő rendelet menesztetett a hatóságokhoz: „A nép felvilágosítására hasznos szolgálatot tevén azon *néplap*, mely magyarul *Nép Barátja*, tótul *Prjatel' Ludu*, oláhul *Amicul Poporului*, németül *Der Volksfreund* cím alatt jelenik meg. Ennek következtében felszólíttatnak a hatóságok, miszerint a lelkészeket, falusi előjárókat és lakosságot e lap megjelenésére ajánlólag figyelmeztessék; megengedtetvén, hogy egy példánynak évi ára a községi pénztárból kifizettessék.”<sup>19</sup> Báró Eötvös József vallás- és oktatási miniszter 600 példányra fizetett elő, hogy azt hazánk szegényebb lakosai ingyen olvashassák, ugyanannyi 600 helység számára elküldötte.

1849 elejével Debrecenben folytatta pályáját egész április 28-ig; 16. száma május 6-án ismét Pesten jelent meg, jóllehet nem oly örvendetes auspiciumok közt, mint az előbbeni évben, de a szokott eréllyel. Vas Gereben stílje, előadása könnyű, népies vala. Tánccsicsot és



Madarászt ostorozni igen szerette, s az elsőnek neveltségessé tételére, az utolsónak meggyűlöltetésére nevezetes befolyással bírt. E lap segédszerkesztője, s szorgalmas munkatársa volt Atádi Vilmos. Arany János a szerkesztést el nem vállalván, de részvételét megígérve, neve azon mint szerkesztőtársé állott, maga az alatt folyvást Szalontán maradván. Megszűnt a Nép Barátja 1849. június 30-án 24. számával. Írtak e lapba költeményeket a többi közt: Arany János, Bulcsú Károly, Czuczor Gergely, Lévay József, Petőfi Sándor. Megjelent minden vasárnap kis negyedrért íven; nyomtatott Pesten, az első szám Beimelnél, a többi Kozma Vazulnál; Debrecenben a város nyomdájában.<sup>20</sup> 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 2710 példány.

KOSSUTH HÍRLAPJA. Ezen zsurnalisztikai óriás, mely már egy ízben leszorult pályájáról, ismét új erővel lépett föl arra, de egészen más viszonyok, más körülmények között. Hogy a zseniális zsurnaliszta iránti részvét nem aludt ki a közönség keblében, azt előfizetőinek nagy száma tanúsítja – 1848. július 1-jén, midőn 1. száma megjelent, előfizetőinek száma a 4000-et meghaladta.

Midőn a lap célját, s irányát kijelölni akarnám, célszerűnek látom, annak programjából néhány pontot közzétenni: „A múlt országgyűlés végnapjaiban, midőn lelkenek régi óhaját, a sajtószabadságot, valósulni látnám, nem késtem nyíltan kijelenteni, hogy a közvéleménnyel az időszaki sajtó körében érintkezni még egyszer megkíséreltem. És politikai barátaim ez ígéretemet helyesléssel fogadák. (...)

Íme beváltom szavamat, midőn kiadandó hírlapomra ezennel előfizetést hirdetek. (...)

Hazám szabadságának egyik igénytelen, de hű harcosa, politikai hitemmel, elveimmel úgy állok e nemzet előtt, mint nyitott könyv. Tartózkodás nélkül vallám e hitet, ez elveket, midőn velök még a hatalom ellentétben állt, midőn e hitnek híveire a féltékeny ellenszenv idegenséggel tekintett s rájuk itt-ott üldözés, elnyomás várt. A népek Istene meghagyá érnem hazám törvényes függetlenségének, nemzetem szabadságának diadalnapját, a népek Istene úgy akará, hogy e diadal munkájában egy kis tevékeny rész nekem is jusson; és én a szabadság csemetéjének, melynek a komor múlt gyakran reménytelen napjaiban egyik magvetője valék, hű kertész maradok mind végiglen, míg vagy összeroskadok a munka között, vagy egy élőfát látok nőni a csemetéből, melynek lombjai alatt Magyarország leszen: nagy, szabad, dicső! (...)

En a király tanácsában ülve az vagyok, az leszek, aki valék mint magánpolgár, s majdan mint magánpolgár ismét az leszek, aki valék mint miniszter. Politikám iránya semmi helyzetben nem fog változni soha. Mert ez irány az igazság, népjog, nemzeti önállás s nemzeti szabadságnak iránya. Hírlapom ezen iránynak leszen orgánuma, jó- s balszerencsében változhatlanul. Ez »programom«, mihez csak kevés szót kell toldanom...

Miként a pálmafa teher alatt nő, úgy örvend a jogban, szabadságban, s honszeretben egyesült nemzet, az igazságos önvédelemnek kedves terhe alatt, s mint én acélosodni érzem roncsolt testemnek minden idegét e gondolatra, úgy fog e nemzet óriássá magasulni, midőn a haza hozzá kiáltand, és én végezve hivatalomnak napi szakmányát, pihenés helyett szívem lángjába mártandom tollamat, hogy hírlapom hasábjai megvigyék országszerte a nemes lelkesítés hangjait, s visszhangot költsenek, ellenállhatatlant, mint a holtakat támasztó tárogató visszhangja leszen...

En nem vagyok az, ki más, mint Isten, jog, a szent igazság, s a nemzet előtt meghajoljak. A lelki függetlenségnek ezen erejével nézendek szemébe minden véleménynek, kezemet nyújtom mindenkinek, aki jót, jó és alkalmas eszközzel akar, a szabad de illedelmes szó erejét emelendi hírlapom mindenki ellen, ki rosszat akar, vagy a jóra oktalan eszközökhöz nyúl. – Felvilágosítani a tévedést, védeni a jogot, gyámolítani az ártatlant, a bűnt és oktalan ártalkodottságot sújtani, a szabadság köpönyegébe burkolózó ármányt napfényre hozni, s a nép közszabadságát, nemcsak minden megtámadás ellen védeni, hanem egyszersmind minden következményeiben okszerűen kifejtteni leszen hírlapom hivatása. (...)

E nemzet roppant tömege monarchiai érzelmű. Ezt megmutatták az izgalmak napjai, mutatja minden nap tapasztalása. A király iránti hűség, melyben a világ előtt bebizonyítva állandó jóslatom, hogy ő Budának ormai azok, melyeken a népszabadságra fektetett királyi székek rendíthetlenebb, mint bárhol másutt. (...)

A külföld irányában hírlapom a nemzet önállóságának orgánuma lesz. Önmagunktól függőly érettséget tanusítani, hogy szövetségünk a civilizáció érdekében becsesnek tartott s keresett legyen, s hírlapom azon leszen, hogy a magyar név, a nyugati szabadság, nyugati civilizáció mérlegében fontos tényezőnek ismertessék el; s baráti keze szívesen fogadtassék, miként mi a baráti kezet szívesen fogadandjuk; – tisztelve minden népnek jogait, mint tiszteletet igénylünk nemzetünk jogainak. (...)

Ausztriával őszinte barátságos egyetértés, ha neki tetszik, a kölcsönös jog, kölcsönös függetlenség, kölcsönös érdek egyenlítés alapján. Nem a szabadság érdekében cselekszik, ki az ausztriai sajtó némely ismeretes jellemű orgánumainak szándékos, s kimért cselekedetű oktan bántalmait, az osztrák nemzetnek számítja be, s ennek nyakába szórja a visszatörést, mit csak amazok érdemlettenek. A német elem a civilizáció eleme, én ezzel örömezt szövetezem; de nemzetem önállóságát, nemzetem jogát, nemzetem szabadságát, semmi szövetségért áruba nem bocsátom. (...)

Benn a hazában a magyar korona tág birtokában minden népiségnek szabad fejlődést a magyar mellett, de a magyar fölibe emelkedést senkinek...

Politikai doktrínák fejtegetéseinek most nincs ideje. Elveim ismertek. Hírlapom terjedelméről elég legyen annyit mondani, hogy a kül- s belpolitikának minden ágaira, a közéletnek minden jelenségeire, az irodalom, művészet, társasélet minden fontosabb oldalára figyelmét egyenlőn kiterjesztendő, a szellem és anyagi érdekek minden nemeit, önálló nemzetes irányban gyámolítandja, s úgy a külföld nevezetes eseményeiről saját eredeti kútfők használatával, mint minden említést érdemlő belföldi történetekről nemcsak gyors, biztos, hiteles tudósításokkal szolgáland, hanem egyszersmind tudósításait tájékozó fejtegetésekkel is kísérendi. Mikre nézve hivatalos állásom amíg tart, hírlapom felelős szerkesztőjének, úgy a minisztérium politikája mint a közlemények hitelessége tekintetében természetesen bő, s nem érdektelen segédforrást nyújt. (...)

Hivatalos kötelességem miatt hírlapomat magam nem szerkeszthetvén, a felelős szerkesztőséget Bajza József úr volt szíves elvállalni, de a lappali folytonos érintkezésem a tulajdonosi viszonyra nem szorítkozandik. Hírlapom politikámnak, nézeteimnek, közvéleményeli érintkezésemnek orgánuma leendő...”

Kossuth hivatalánál fogva sem tehetette, hogy ezen orgánuma mellett remek tollával közreműködjék, annyira legalább nem, miként ő akarta, s így később ritkábban találkozott cikkeivel a közönség. A szerkesztés élén állott azonban Bajza, ezen literátori tekintély, és körölte csoportosult sok jeles tehetség, úm. Ábrányi (Eördögh) Emil, Garay János, Hunfalvy Pál, Szabó Károly, Szathmáry Károly, Szeberényi Lajos, br. Wesselényi Miklós, s több mások.

Megjelent a Kossuth Hírlapja 1848. július 1-jétől december 30-ig minden eddigi magyar lapnál (tehát a Közlönynél is) nagyobb, egész íven, gyakran fél ívvel megtoldva, hetenként hatszor, összesen 156 szám (678 lap).<sup>21</sup> Nyomatott Kozma Vazulnál. Előfizetők száma 1848. novemberben, a két fővárosban 763, vidéken 4214, ehhez járult 176 tiszteletpéldány, tehát naponként 5153 példány küldetett szét.

NÉP-ELEM. A francia klubistákat utánzandók Pesten néhányan Egyenlőségi kört alakítottak, melynek közlönye, a *Nép-Elem* 1848. július 1-jén a két vezér, Madarász László és Madarász József felelős szerkesztők által adatott ki. Hogy ekkor mily nagy fontosságot tulajdonítottak e lapnak, kitetszik a Pesti Hírlapból, mely július 2-án ezt írja: „egy magyar lap jelent meg tegnap, mely sok bajt fog okozni; a két Madarász irányá Scylla és Charibdis,

melyek körülhajózása a miniszteri kormányosoknak még sok fáradságukba fog kerülni, ha az örvénybe bukástól meg akarnak menekülni.”

Az Egyenlőségi kör július 17-i gyűlésén magát megalakultnak nyilvánítván, elnökül a Nép-Elem egyik szerkesztője, Madarász József választott; ezenkívül a Radical Lap beolvadt a Nép-Elem-be, mely annak címét is magáénak vallván, július 18-án ily cím alatt jelent meg: *Nép-Elem. Radical Lap*, négy szerkesztő – a két Madarász, Mérei és Rosti – alatt, ez utóbbi azonban július 25-én a szerkesztéstől visszalépett, a lap sem tarthatá fenn magát, mert a közönség csakhamar megsokallta a vörös republikánus cikkeket és nem fizetett elő, úgyhogy szeptember 26-i, 72. számával befejezte dicstelen pályáját.

Az Egyenlőségi kört pedig, midőn már azon szélsőségre is vetemedett, hogy közbátorsági bizottmánná határozná magát alakítani, a minisztérium Hajnik Pál rendőrfőnök által augusztus hóban azonnal feloszlatta, termeit bezáratta.

Megjelent a *Nép-Elem. Radical Lap* hetenként hatszor ívrét alakban, egy íven.<sup>22</sup> Nyomatott Lukács László és társánál (72 szám, 292 lap).

ALFÖLDI HÍRLAP. 1848. Szerkesztők: Telegdi Kovács László (írói nevén Csatáry Ottó) és Szanka József. Kiadó Telegdi Lajos. Debrecen közlekedési középpontja lévén Bihar, Szabolcs, Kraszna, Közép-Szolnok, Szatmár, Máramaros, Ugocsa, Bereg és Ung megyéknek, a Nagykunságnak, Hajdú kerületnek és Kővárvidéknek – eszerint szinte Magyarország egyötöd részének, éspedig éppen a *tösgyökeres* magyarságnak –, ezért elhatározták a fentebbiek, hogy az előszámlált hatóságok, s az ezek kebelében fekvő királyi városok számára a körükben kifejeledező vélemények s napi események közlönyéül a fentebbi címmel lapot indítanak meg Debrecenben, hol az 1848. július 2-án meg is jelent, és igen derekasan teljesíté hivatását, míg az orosz hadsereg szét nem riasztá az orgánumokat. Itt jelent meg a többi közt Petőfi örömdala fia születésére. Megjelent e lap hetenként kétszer, vasárnap és csütörtökön ívnagyságban, egy-egy íven; 1849. április 1-jétől háromszor jelent meg hetenként, alakját megtartva; s így 1848. július 2. – december 31. között: 53 szám, 210 lap; 1849. január 3-tól június 28-ig 67 szám, 200 lap.<sup>23</sup> Nyomatott Debrecen város betűivel. Előfizetők száma az 1500-at meghaladta.

ARAD,<sup>24</sup> politikai hetilap. Bangó Pető szerkesztése alatt 1848. július 1-jével megindult és járt azon év végéig.<sup>25</sup>

FIGYELMEZŐ.<sup>26</sup> Vida Károly mint szerkesztő és kiadó 1848. július 19-én indította meg Pesten. Ígérete szerint késznek nyilatkozván vívni mindaz ellen, mi a nép vallásosságát, a tulajdon és család szentségét csak távolról is fenyegeti. Olvasói többnyire békés falusi emberek voltak. A magyar minisztériummal és annak embereivel folytonosan harcolt. December közepén azon okból, „mivel édesatyja Vida András határozottan a Budapesti Híradó című lapra vállalt jótállást, ezen jótállás a Figyelmező című lapra a jótálló által át nem iratott, a Figyelmezőre minden biztosíték hiányzik” – a szerkesztő törvényszék elé idéztetett, s lapja kiadatásától eltiltatott.

1849. január 21-én ismét megindult 1. számával Pesten – programjában jelentvén „hogy marad az eddigi, mindenkor tántoríthatlanul hű a törvényhez, királyhoz és a hazához” – és tartott április 21-ig; másnap Vida a magyar seregeknek Pestre történt bevonulásával Pozsonyba menekült, és ott folytatta lapját július 2-től augusztus 1-ig, mígnem november 13-án ismét Pesten indítá azt meg a 102. számmal. Az 1849. év vége felé panaszát nyilvánítja a szerkesztő, miképp magyar írók hiányában, kik „részint elestek, részint számkivetésben vannak”, kénytelen tárcáját franciából fordított regényekkel megtölteni. 1848-ban Szilágyi Sándor volt e lap egyik fő dolgozótársa, 1849-ben pedig Falk Miksa írta bécsi leveleit e lap számára. Megjelent Pesten, hétfőt kivéve, minden nap egy íven ívrét alakban, Pozsonyban negyedréten; nyomatott Pesten Kozma Vazulnál, Pozsonyban Schmidt betűivel; 1849 végén Budán a kir. egyetem nyomdájában.<sup>27</sup> Előfizetők száma 1848. november hóban 818 volt, az

ingyen- és cserepéldányoké pedig 63, összesen 881; ebből a budai posta 818-at küldött szét, a többi a két városban oszlik el.

KÖZTÁRSASÁGI LAPOK cím alatt egy politikai napilap keletkezett Pesten 1848. október második hetében; úgy látszik csakhamar betiltatott, mert a lapok többet nem említik.<sup>28</sup>

JÖVŐ. Ábrányi (családi nevén Eördögh) Emil mint felelős szerkesztő indítá meg ezen szabadelvű politikai napilapot 1848. december 1-jével Pesten, Mészáros Károly társaságában. Közreműködtek: Barsi, Horárik, Nyíri, Töltényi. Még azon hó végével megszűnt. Megjelent ívrét alakban háromhasábos egy íven, hetenként hatszor; december 1–28. között (1–13. szám, 92 lap).<sup>29</sup> Nyomatott Müller Emilnél.

TISZA-VIDÉKI ÚJSÁG, a nép értelméhez, s a társas élet szükségéhez alkalmazva; megjelent Szegeden Molnár Pál kiadó-szerkesztő alatt 1849 elejével, hetenként kétszer fél-fél íven, ívrét alakban.<sup>30</sup>

Május 2-án lett belőle Szegedi Hírlap – erről alább.<sup>31</sup>

FORRADALOM. 1849 elején két nap óta Budán volt már az osztrák sereg, de még ekkor járt Pesten egy lap, a *Forradalom*, mely a németet szidta. Szerkesztette Magas Ernő.<sup>32</sup>

KOMÁROMI ÉRTESÍTŐ. Mack József őrnagy és tüzér parancsnok által Rév-Komáromban alapítva; 1849. január 9-én jelent meg az 1. száma, s azontúl naponként (vasár- s ünnepnapokat kivéve) fél íven, kis negyedréti alakban adatott ki. Mack a szerkesztést március 15-én átadta Rózsafty (Ruzsicska) Mátyás pázmáneumbeli növendéknek, ki azt ügyesen kezelte július 4-ig, midőn a *Komáromi Értesítő* megszűnt.<sup>33</sup> Hogy mily jótétemény volt ezen kis lap Komárom városa, s környékére nézve, azon időszakban különösen, midőn a hírlapvágyó közönség a vár ostroma által meg lett fosztva minden alapos tudósítástól, mely akkor előnyomuló seregünket illette volna, ki-ki képzelheti. Minden estve, midőn e lap megjelent, a kiadó, Szigler Antal könyvárusi boltja, hol árulták, a szó teljes értelmében ostromoltatott, s azután úton-útfélen olvasták, sőt az ellentáborban is figyelem tárgya lőn. Sokszor csak biztatásokat, hamis bulletineket közölt (így pl. március 15-i számában ez áll: „Palotánál ismét nagy ütközet volt, melyben maga Windisch-Grätz is sebet kapott, és 36 ágyút nyertünk”) – melyeket jó reménység fejében el kellett hinnünk, habár később azok alaptalanoknak bizonyultak is be. Gyakran újdonság hiányában hosszadalmas polémiákkal – különösen Mack és Krivácsy – tölték meg hasábjait, s csak igen ritkán adhatott a futárok által becsempészett Közlönyből alapos tudósításokat. Nyomatott Szigler testvérek betűivel. Megjelent 1849. január 9-től április 7-ig 1–50. szám, 200 lap; április 10-től július 4-ig 1–72. szám, 201–488 lap.<sup>34</sup>

MAGYAR ŐR.<sup>35</sup> Nagy Pál 1849. január 26-án indítá meg ezen katolikus politikai lapot – miként előrajza tudatá –, hogy a katolicizmust függetlenül vezesse az értelem és erkölcsi szabadság pályáján; cikkei egyedül a magyar alkotmány és törvény szentségét védendik; ezenkívül világi és egyházi kinevezéseket, változásokat közöltek hasábjai. Megjelent Pesten, hetenként négyszer, mígnem március hó folytán megszűnt.<sup>36</sup>

ESTI LAPOK. Jókai Mór szerkesztése alatt Debrecenben jelent meg ezen politikai napilap 1849. február folytán, és a képviselőház mérséklő pártjának volt közlönye. A pártnak, melyet képviselt, vezére Nyáry Pál vala, irányát ő határozta meg, anélkül, hogy szerkesztésébe valóságosan befolyt volna. Az Esti Lapoknak két rovata volt, komoly és humorisztikai; az elsőt Kovács Lajos, Kazinczy Gábor és Hunfalvy kezelte, a másikat maga a szerkesztő. Jókai főleg jeles humorisztikus levelei és cikkei által gyakorlott hatást. Hatásos fegyver vala e humor a Marcius Tizenötödike, a Madarász-párt közlönyének élcei ellen, s tulajdonképp ezen humorisztikai rovata volt az, mi annak népszerűségét megszerzé. Vezércikkei tárgyismerettel voltak írva. Céljok volt az akkori viszonyok iránt fölvilágosítani a népet, s odavezetni a dolgot, hogy ez a kibékülési politikát követelje. A forradalmi fegyverek szerencséje, az április 14-i határozat sem ingatá meg őket. Folytatták a küzdelmet, míg

lehetett, s midőn látták, hogy az árvíz ellenében úszniok lehetlen – a cselekvény mezejéről visszalépének.

Az Esti Lapokat illetőleg következő hivatalos oklevelek adattak át a nyilvánosságnak:

„I. Tisztelt orsz. rendőri hivatal! Esti Lapok című politikai hírlapom itt Debrecenben már megindult. Vidékről számos felszólító sürgetéseket kapok. Azért illendő tisztelettel kérem a tisztelt orsz. rendőri hivatalt, méltóztassék az illető postahivataloknál lapom szétküldhetése iránt a törvények értelmében rendelkezni: alázatos tisztelettel vagyok az orsz. tisztelt rendőri hivatalnak alázatos szolgája Jókai Mór, az Esti Lapok felelős szerkesztője.”

„II. Debrecen városa polgármestere. Felszólíttatásom következtében jelentem, hogy az Esti című lap szerkesztője Jókai Mór, az 1848. évi XVIII. törvénycikk 3. fejezete 30. §-nak 1. pontja értelmében a nyilatkozatot megtette: miszerint ő a debreceni nyomdában naponként Esti című lapokat nyomtat. Ami pedig a fenn érintett törvénycikk, fejezet, paragrafus második pontja szerint a kívánt biztosítékot nézi: e tárgyban a kezességet képviselő Szunyog Rudolf úr vállalta magára. Mivel a biztosíték azonban fekvő birtokban áll, s ennek becséről a bizonyítvány, úgyszintre a betáblázási jegyzőkönyvi kivonat kezeim közzé mind idáig is be nem adatott: e tárgyban kimerítő tudósítást ennél fogva nem tehettem, s nem tehetek. Debrecen február 28. 1849. *Poroszlay Fridrik*, polgármester.”

„III. 451. sz. R. P. K. Debrecen városának. Az Esti Lapok című hírlap iránt tett jelentés folytán, oda utasíttatik a hatóság, hogy mivel a sajtótörvény rendelete szerinti intézkedések, a helyhatóság köréhez tartoznak, Debrecen városának hatósága, az 1848. törvény 18. cikke értelmében haladéktalanul intézkedjék, s Jókai Mórnak hátírt s itt alá csatolt folyamodását szolgáltatassa kezéhez. Debrecen, március 2-án 1849. *Madarász László*, országos honvédelmi bizottmányi tag.”

„IV. 454. sz. R. P. K. Debrecen városának tegnapi fölterjesztéséből kitetszvé, miként az Esti Lapokra a törvényes biztosíték sem készpénzben, sem fekvő vagyona betáblázott kötelezvényben le nem tétetett, az írt lapnak postán leendő szétküldése, míg a törvény követeléseinek elég nem tétetik, meg nem engedtetik. Debrecen március 1-jén 1849. Az orsz. honv. bizottmány tagja, *Madarász László*.”<sup>37</sup>

Minden ellenzés dacára a kaució végre letétetvén, a lap folytatta pályáját, s nem szűnt meg a Madarász-párttal élethalál-harcot folytatni; Jókai lapjának ez egyik fő érdeme. 1849. április 30-tól május végéig Ludassi Mór szerkeszté Pesten; június 4-től ismét Jókai Mór vette át a lapot és folytatta július közepéig. Megjelent 1849. februártól április végéig Debrecenben a városi nyomdában; április 30-tól közép júliusig Pesten mindennap (vasárnapon kívül) kis ívrétben egyíves szám.<sup>38</sup>

Madarász László hatalma tetőpontján állott, az Esti Lapokat sajtó útján próbálta ellensúlyozni, s testvére, Madarász József által megindíttatá a *Debreczeni Lapokat* 1849. február 27-én, mely azonban pár heti élet után március 13-án 7. számával megszűnt. Gorove László legerélyesebben szólalt fel Madarász László s a Debreczeni Lapok ellen. Hetenként háromszor jelent meg kéthasábos negyedréti fél íven: kedden, csütörtökön és szombaton.<sup>39</sup> Nyomatott a Kolozsvárról ideiglenesen Debrecenbe áttett nyomdában.

HONVÉD. Szerkesztette és saját betűivel nyomatta Ócsvai Ferenc Kolozsvárott, 1848. december 27-től 1849. augusztus 14-ig: 1–197. szám (ez az utolsó), 772 lapnyi jelent meg; kis ívrét alakban naponként kiadatott (vasárnapot kivéve) egy ív magyar és német szövegben.<sup>40</sup>

BRASSÓI LAP. Szerkeszté Veszely Károly; kiadta és nyomatta Gött János. Negyedréti, 1–19. szám (1849. április 16-tól június 18-ig). Politikai irányú újság; politikai, csatateri stb. tudósításokat közöl.<sup>41</sup>

Marczius Tizenötödike. Gaál József a Debrecenben megjelenő Marczius Tizenötödike ellenében egy újabb *Marczius Tizenötödik*-ét alapított Pesten, hol annak 1. száma 1849. április 24-én jelent meg „Borura derü” jelszóval, Lukács László nyomdájában és kiadásában; csak alakra, berendezésre volt szakasztott hasonmása névrokonának, szellemre s beltartalomra

nézve azonban egészen eltért tőle, mert sokkal higgadtabb és komolyabb irányban szerkesztették. Megjelent naponként este (vasárnapot kivéve) negyedréf fél íven.<sup>42</sup> Megszűnt július közepén.

SZEGEDI HÍRLAP. Kiadótulajdonos és alapító Tóth Mihály hely. főbíró; felelős szerkesztők: Havi Mihály és Szabó M., nyomtatta Grün János Szegeden. A Szegedi Hírlap, mely a Közlöny mellett egyetlen hírlap volt a kormánynak Szegeden időzése alatt, egyik számában megróttá azon „veszélyes, udvarszerű környezet”, mely nőkből alakulva, kormányzói termekben állítólag nagy befolyást gyakorolt volna. Szilágyi Sándor e lapnál mint főmunkatárs működött. Megjelent a Szegedi Hírlap 1849. május 2-től augusztus hó elejéig minden szerdán és szombaton ívrét alakban, háromhasábos fél íven.<sup>43</sup>

VALÓ. E című politikai lap jelent meg Pesten 1849. június hó folytán.<sup>44</sup>

FUTÁR. Bajza József 1849. június 12-én a következő programot bocsátotta ki: „Kossuth hírlapja iránt. Szerencsém van ezennel értesíteni, a tisztelt közönséget, miképpen Kossuth Lajos országkormányzó úr – nem levén jelen állásával összeegyeztethető, hogy hírlapot kiadjon vagy szerkesszen – múlt évben »Kossuth Hírlapja« cím alatt kiadott lapjának tulajdoni jogát rám ruházta legyen. Ennek kövekeztében Kossuth hírlapját, melynek szerkesztője eddig is én valék, folyó évi július 1. napjától mint szerkesztő-tulajdonos *Futár* cím alatt folytatandom azon tisztelt honfiak közremunkálása mellett, kik azt a múlt félévben is becses cikkeikkel érdekessé tették.”

„Mint hogy nem új lap megindítója, hanem egy eddig általam szerkesztettnek folytatója vagyok, s a nyájas olvasóval nem ma találkozom első ízben, lapom szelleme felől kevés mondanivalóm van. Az megtartandja eddigi szilárdságát és komoly hangját, s nemcsak hívtükre leszen a napi eseményeknek, hanem egyszersmind tájékozó a politika mezején, s általában szem előtt tartandja azon férfú elveit, ki új időszakot teremt a magyar nemzet életében, kit a nép méltán nevez megváltójának, kit szellemereje – s a közbizodalom az ország kormányzói székébe emelt. Azt, hogy a Futár republikánus eszmék terjesztője lesz, talán felesleges is bevallanom. Én óhajtom a köztársaságot, az egyéni szabadság legtágasb függetlenségére és a polgári jogok teljes egyenlőségére alapítva. Óhajtok erős kormányt, mely kezében tartsa a nemzet erejének fő szálait, de mindenható ne hivatalnokai, hanem a nép által legyen. A forradalmat zivatarnak tekintem, melynek erejét éleszteni kell mindaddig, míg függetlenségünk tiszta nem lesz minden gáztól. Ezentúl az oroszánt ismét le kell fektetni alvó helyére...” Megjelenik a Futár, hétfőt kivéve, naponként egy nagy íven.<sup>45</sup> A Futárnak első és utolsó száma július 1-jén jelent meg; a kormány ügyei sebes hanyatlásával – s annak a Tisza felé kivonultával – Bajza is eltávozott Pestről, s azt Szegedre és Aradra követte.

RESPUBLICA. Szemere Bertalan közlönye. Erdélyi János szerkesztése alatt indult meg Pesten 1849. június 17-én, az 1. szám élén egy hosszabb cikkel, mely irányát híven tolmácsolta, de melyet itt nem közölhetünk.

Szemere csak nevelte ezen lapjával a zavart, eypár cikke a Kossuth és Görgei közti viszonyokat fejtegetvén, bár némileg palástolva, Kossuthot látszék terhelni.

A szelíd, kedélyes, politikával keveset foglalkodó, de nemzetét, s annak nyelvét és szabadságát forrón szerető Erdélyi – rokonszenvei és addigi szokásai ellenére – vállalta fel Szemere sürgetésére ezen politikai lap szerkesztését, melyet azonban már a 14. számmal, július 5-én Szokolai Istvánnak átadott, de a lap még azon hó közepén (július 9-én 18. sz.) az állapotok fordultával megszűnt. Megjelent e lap hetenként hatszor, hétfőt kivéve, nagy ívréten, négyhasábos egy íven; július 6-tól a Közlöny meg nem jelenhetvén, a hivatalos közleményeknek hasábot nyitott; nyomtatta és kiadta Lukács László Pesten.<sup>46</sup>

KOMÁROMI LAPOK. Megjelentek Rév-Komáromban 1849. július 11-től október 1-jéig 1–68. szám, 270 lap; Friebeisz István szerkesztése alatt, vasárnapot kivéve, naponként egy szám negyedréf (3 hasábú) fél íven; kiadta és nyomtatta Sziegler Antal, Sziegler testvérek

könyvnyomdája cég alatt. Szeptember végnapjaiban, az egyezkedés ideje alatt egy magyar törzstiszt által cenzúráltatott.<sup>47</sup> Mottóul Petőfi következő versét választá:

„Ne csak Istenben bizzunk, mint bizánk,  
Emberségünkből álljon fel hazánk.”

Közölt a politikai hírek mellett költeményeket, legtöbbet Bulcsú Károlytól, kinevezéseket, s republikánus vezércikkeket.<sup>48</sup>

SZABADSÁG.<sup>49</sup> Krizbai Miklós szerkesztette az oroszok bejövele előtt Kolozsvárt; megjelent belőle 4 vagy 5 szám.<sup>50</sup>

MAGYAR HÍRLAP. Szilágyi Ferenc 1849 végével az akkori cs. k. teljhatalmú polg. biztos, br. Geringer Károly felszólítására és parancsára a *Magyar Hírlap* szerkesztését vállalta el, mely 1849. november 15-én indult meg, s az új kormány közléseire szolgáló lapnak nyilvánított. A lap célját és belsejét a november 10-én megjelent program következő soraiból érthetni: „E lap két fő osztályra szakad, úm. politikai – és nem politikaira. – I. A politikai osztálynak megint két része leend, úm. hivatalos és nemhivatalos. – A hivatalos részbe, a kormányi rendeletek, intézkedések, kinevezések s minden ilyenmű tudósítások lesznek iktatva. A nemhivatalos résznek három fő rovata leend, A) Magyar és Erdélyország. B) Ausztria. C) Külföld. – Mindenikben az egyes országokként a napi események, politikai hírek, s e körbe tartozó tudósítások lehető gyorsasággal és megválasztással közöltetnek, a honi, mint szintén külső ügyeket fejtegető, világosító, azokról értekező vezércikkek kíséretében. – A nem politikai osztály Tárca név alatt a tudomány és irodalommal foglalkozik, s tartalmát egyebek közt történelmi érdekes és tanuságos példák, statisztikai és földleírásai, valamint a hazai történetek köréből vett közlések teendik. – ...E lapnak fő és minden körülmények közt változatlanul maradó célja lesz: a szeretett hon javát, és szellemi fejlődését gyarapítani.”

Megjelent Pesten Kozma Vazul nyomdatulajdonos kiadásában mindennap (hétfőt kivéve) reggel, ívnyagságban.<sup>51</sup>

### **Szépirodalmi és divatlapok ezen két évben**

HONDERŰ. Szépirodalmi, művészeti és divatlap; alapítá és kiadta 1843 elejétől Petrichevich Horváth Lázár, 1848-ban szerkeszté Nádaskay Lajos, kinek számos kisebb s nagyobb fordítmányain kívül említést érdemel e lap heti szemléje, melyet többnyire ő írt, és e lapnak úgyszólván legérdekesebb rovata volt; ő írta a színbírálati rovatot, s több szépirodalmi bírálatot közölt. Továbbá a politikai körökben is figyelmet ébresztett Medve Imre „Egy proletarius levelei” című vezércikkeivel. Itt segédeskedett Zerffi Gusztáv. Közreműködtek még: Anday Béla, Fekete Károly, Hiador, Garády, Majer István, Sujánszky, Szilágyi Sándor. A gyűlöletessé vált lap soha sem vergődhetett népszerűségre, mígnem a márciusi viharok által elsodortatott: megszűnt április 1-jén 13. számával. Hamvaiból keletkezett a Reform politikai lap, kiadója pedig a Szentföldre zárandokolt.<sup>52</sup>

PESTI DIVATLAP. Szerkeszté és kiadta Vahot Imre, ki azt 1844-ben alapítá. Ezen sokféle átalakuláson keresztülment szépirodalmi lap szelleme radikális volt, s inkább a köztársasági kormányforma, mint a monarchizmus felé hajolt. A magyar nemzetiségnek legbuzgóbb apostola. Lapjában Vahot, csak radikális és magyar szellemű cikkelyeknek adott helyet. Midőn harcias idők jöttek – a szépirodalom háttérbe szorult –, a közkívánatnak meg akarván felelni, az eddig kirekesztett politikát felvette lapjába. A második félév kezdetével, midőn lapja címét *Budapesti Divatlapra*<sup>53</sup> változtatá, *Nemzetőr* cím alatt hadügyi, s társas politikai melléklapot adott ki, melyben a magyar közélet minden érdekeit igyekvék felkarolni; szerkesztőtársul pedig Obernyik Károlyt nyerte meg.

1849-ben csak a Nemzetőr 1. száma jelenhetett meg. Közreműködtek e lapnál: Gaál József, Garay, Gyulai, Jósika Miklós, Kerényi, Lázár Kálmán, Lisznyai, Nagy Ignác, Szathmáry Pál, Szász Károly, Szegfi Mór, Székely József, Szelestey László, Szemere Miklós, Tompa, Vachott Sándor, Vajda János, Vári László, Vas Gereben, Vecsey Sándor stb. Megjelent a Pesti Divatlap hetenként egyszer nyolcadrét két íven, írók, művészek, hadvezérek arcképeivel, színpadi, nemzetőri s divatképekkel; július 1-jétől negyedréiben jelent meg egy íven, hozzájárult a Nemzetőr hetenként egy íven; nyomtatott az első félévben Beimelnél, a másodikban Eisenfels Rudolf nyomdájában.<sup>54</sup> 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 395 példány.

**ÉLETKÉPEK.** 1844-ben Frankenburg által alapítva, megjelent Pesten Landerer és Heckenast kiadásában. 1848-ban szerkeszté Jókai Mór, kihez társszerkesztőül március 23-án Petőfi, a lap eddigi főmunkatársa csatlakozott. Ettől fogva ezen divatlap politikai színezetet nyert, és a szélsőbaloldal elveit képviselte, ugyanekkor a lap irányát ekképp jelölék ki: „Lapunk szerkesztői ezentúl Petőfi és Jókai leendnek. Irányunkat kimondtuk a szabad ég alatt, ezt a szabadsajtó terén is meg fogjuk tartani. Védni mindent, ami elnyomott, üldözni mindent ami zsarnok, terjeszteni a világosságot, és szeretni a népet! Ez jelszavunk. Ki elveinket szereti, fogjon velünk kezét!”

Ezentúl szabadszellemű politikai cikkeket is adott; a novellai részen kívül különösen növelte e lap élénkségét a napi tárca Charivari cím alatt és Petőfi versei, melyek kizárólag itt közöltettek. A Pesti Hírlap méltán írhatja az Életképekről hogy az: „nem jobb mint ezelőtt, s ez a legnagyobb dicséret, mit róla mondhatunk... A lap minden belletrisztikai lapjaink közt legérdekesebb.”<sup>55</sup> 1848 utolsó negyedében Petőfi nem folyt be a lap szerkesztésébe; mint segédszerkesztő 1848. november közepétől Szilágyi Sándor működött.

1849 kezdetével Nagy Ignác akarta folytatni, de csak két szám jelenhetett meg belőle, s az akkor Budán uralkodott katonai hatalom által január 23-án betiltatott. Nagy Ignácnak 1848. december 3-án megjelent programjából álljon itt e pár sor: „...én nem tartozom azok közé, kik szomorúan konyítják le fejöket, és már nevetni sem mernek, s azért lapjaim tartalmának nagy része oda lesz irányozva, hogy olvasóim e szomorú idők dacára se feledjék el a jóízű nevetést. Hiszen az ellenség is inkább fél a nevetőt, mint a jajgató megtámadótól.”

Közreműködtek a szerkesztőkön kívül: Arany János, Benedek József, Bernát Gáspár, Bérczy Károly, Bozzay Pál, Egressy Gábor, Frankenburg, Garay, Gyulai, Hiador, Jósika Miklós, Királyi Pál, Kolmár József, Lauka, Lázár Kálmán, Lévy József, Lisznyai, Nagy Ignác, Pálffy Albert, Pap Endre, Petőfi István, Samarjay Károly, Szelestey, Szemere Pál, Tompa, Vajda János, Vasvári Pál stb. Megjelent hetenként egyszer divat és egyéb rajzokkal másfél íven nagy nyolcadrétben, színes borítékkal együtt; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.<sup>56</sup> 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 432 példány.

**KIS KÖVET.**<sup>57</sup> Általános ismertető. Szépirodalmi és művészeti hetilap; szerkeszté és kiadta Szentháromsági Magyar Lajos. 1. évfolyam 1846; Kolozsvárott a k. *egyetem (így)* könyv- és nyomdájában. Nyolcadrét 1–52. szám. könyomatú mellékletekkel, arcképekkel stb. 1847: kissé nagyobb nyolcadrét papíron csak e címmel jelent meg *Kis Követ* (január 3. – július 25.: 1–30. szám; 1848. január 2. – február 6.: 1–6. szám; több nem jelent meg).<sup>58</sup>

**NÖVILÁG. A TÁRSASÉLET, IRODALOM, MŰVÉSZET ÉS DIVAT KÖRÉBŐL.** Nagy Ignác az 1849 elején megszűnt Életképek helyett indítá meg ezen hetilapot, azon év július 7-én, s iparkodott – tervirata szerint – „oly közlönny kiállítani, melyben hölgyeink a politika és harcok viharaitól legalább kevés pillanatra megpihenjenek és magukat egészen otthon érezhessék”. Minden szombaton egy szám jelent meg, mígnem 1849. augusztus hó folytán betiltatott, jóllehet azon időben ez volt az egyetlen lap, mely Budapesten magyar nyelven megjelent.<sup>59</sup>

**HÖLGYFUTÁR. KOZLÖNY AZ IRODALOM, TÁRSASÉLET, MŰVÉSZET ÉS DIVAT KÖRÉBŐL.** 1849. november 15-én Kozma Vazul költségén s Nagy Ignác tulajdonos szerkesztése alatt indult meg Pesten. Ez szólaltatta ismét meg a már-már elhaltnak látszott költészetet. Ezen időközben



még, majdnem az egész lapot Nagy Ignác – kinek elmésen írt hírharangja igen nagy befolyással volt a lap népszerűsítésére – és Szilágyi Sándor, segédszerkesztője írták; itt tűnt fel a korán elhunyt Beöthy László 'Miss Fanni' című első művével (35–39 sz.), mely csakhamar figyelmet ébresztett. Írtak e lapba ezen másfél hó alatt a fentebbieken kívül költeményeket: Beöthy Zsigmond, Bus Aladár, Csomaközi, dr. Kudelka, Juraszek, Mentovich, Remete Pál, Tóth Kálmán, Vachott Sándor, Zalár; novellákat: Czanyuga József, Obernyik stb. Megjelent naponként (hétfőt kivéve) negyedréf fél íven, 1849. november 15-től december 31-ig 1–32. szám, 156 lap.<sup>60</sup> Nyomatott Kozma Vazulnál Pesten.

### **Humorisztikus lap**

CHARIVARI (Dongó). Lauka Gusztáv indította meg 1848. július 1-jén. Több talpraesett torzképet adott; közölt több sikerült cikket is, mint pl. első cikke 'Világos összeesküvés' cím alatt jó humorral van írva, úgyszintén a Butter Flórián-féle románcok is sikerültek; mindennek dacára közönségünk még ekkor nemigen pártolta a humorisztikus lapot, mit az is bizonyít, hogy a Charivari három havi élet után, szeptember végével elhunyt. Megszűntének okát maga a szerkesztő ekképp sorolja fel:

„A magyar Charivari szeptember hó végétől fogva nem jár, következő okoknál fogva: 1-szor. Én magam személyesen, mint szerk. hivatalos munkákkal levén elhalmozva, a szerkesztést úgy, miként a közönség jogosan megkívánhatá, nem folytathatám. 2. Íróink legnagyobb része táborba szállván, lapomnak megfelelő munkálatokat a legnagyobb utánjárás mellett sem nyerhetek. 3-szor. A nyomda, hol lapom nyomatott, egyéb munkákkal túlterhelve, lapom pontos kijöhetését nem eszközölheté. 4. Minden héten a számokhoz két rajz igényeltetvén, e célra ügyes rajzolókat nem nyerheték. Végre 5. Az alapösszeg nem volt elegendő, hogy e lapot ennyi hiányok mellett nagyobb veszteség nélkül folytathassam”.

Megjelent hetenként kétszer, szerdán és szombaton negyedréf fél íven egy könyomatú torzképpel, melyet Szerelmey, a lap társkiadója rajzolt; nyomatott Beimelnél.<sup>61</sup> A pesti postán szétküldetett belőle 82 példány.

### **Enciklopédikus képeklap**

ÁBRÁZOLT FOLYÓIRAT. Szerkeszté és kiadta Werfer Károly Kassán 1848. január elejétől; főadata volt a művészet és tudományok jelenkori állapotát rövid leírásban, ábrák által felvilágosítva az utókorra átszállítani. A kiadónak e korszerű vállalata méltó volt a figyelemre, mert cikkei tanulságosak, nemzeti irányúak s képei gyakran magyar jelleműek voltak; azonban korántsem versenyezhetett még az ily nemű külföldi lapokkal. Címét március 24-én *Képesújságra* változtatta, és kivonatban politikai eseményeket is közölt. Sokat ártott e lapnak a zsidókat gúnyoló torzkép közlése. Az év végével megszűnt. Megjelent minden szombaton két íven háromhasábos ívrét alakban, a szövegbe nyomott fametszetekkel.<sup>62</sup> Nyomatott Werfer Károly kiadó-szerkesztő nyomdájában Kassán.

### **Vegyes tartalmú néplap**

VASÁRNAPI ÚJSÁG. Enciklopédikus néplap; alapította és szerkesztette Brassai Sámuel 1834. áprilistól Kolozsvárott; 1846–1848-ban maga a szerkesztő volt kiadója. Brassai lapja mind ügyes szerkesztés, mind alapos s mégis teljesen népszerű cikkeivel jeleskedett; a márciusi napok után a demokrata párt közlönyévé lön, s tisztán politikai lappá alakult; hasábjait ekkor élénk, népies humor és őszinte szabadelvűség jellemzé. Kriza János volt külföldi rovatának rendes írója. Megszűnt 1848. november hóban.<sup>63</sup>

## Egyházi lapok

RELIGIO ÉS NEVELÉS. Katolikus egyházi folyóirat, mely 1841-ben keletkezett. 1843. júliustól szerkeszté és kiadta Somogyi Károly. Az 1848 márciusi napokban Danielik János – mint segédszerkesztő – csatlakozott e laphoz, ki július hóban annak szerkesztését is átvette; 1849 elején pedig a lap tulajdonosává lőn, s címét *Religióra* változtatá, mely január 23-tól ismét rendszeresen járt az év végéig, kivéven időközben szünetelését. Szorgalmasan működtek e lapnál a szerkesztőkön kívül: dr. Nogall János, Horti Kovách Mark Antal, Faigel Pál, Télfy János, Nyürő Zsigmond, Ráth József, ki 1849-ben egyszermind a lap segédszerkesztője volt. Zalka János mint bécsi levelező, és többen.

Megjelent az *Egyházi Literatúrai Lap*<sup>64</sup> című mellékklappal; a főlap hetenként kétszer negyedréiben két íven, a melléklap egyszer fél íven; júliustól ez megszűnván, a főlap egy-egy íven háromszor jelent meg. (Religio és Nevelés 1848. január 2-től június 29-ig: 1–51. szám, 464 lap; július 2-től december 31-ig: 1–78. szám, 616 lap; a melléklap: január 2-től június 25-ig: 1–20. szám, 80 lap.)<sup>65</sup> Nyomatott az első fél évben Beimelnél, a másodikban Lukács és társánál Pesten. 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 911 példány.

KATHOLIKUS NÉPLAP. Megindult 1848. júliussal Fogarassy Mihály c. püspök felügyelete és Szabó Imre szerkesztése alatt. Kiadta a jó és olcsó könyvkiadó társulat Pesten. Fő célja volt: a katolikus népet hite dolgában vezetni, oktatni, polgári kötelességei teljesítésére, a katolikus hit lelke által buzdítani. 1849 kezdetével mint szerkesztő dr. Zalka János, Pest belvárosi segédlelkész vette át a lapot, melyet csak február 1-jén indított ismét meg a januári számok utánpótlásával. „Az augusztusi eseményekkel – írja Toldy – lefolyt a nemzeti életnek egy nevezetes időszaka, vele irodalmunk virágzó szép kora is. E múlt, s amely rá következett, a jelen közt, egy szomorú rideg köz maradt: s magyar irodalom meg látszott szűnni. Néhány hétig nem láttunk megjelenni semmit, de semmit, ha tán a Katholikus Néplapot vesszük ki, mely hetenként egy-egy ívet küldött a néma pusztaságba. Novemberben kezdett halottaiból ébredezni az időszaki sajtó.” Megjelent e lap hetenként egyszer, csütörtökön egy negyedréit íven.<sup>66</sup> Nyomatott Müller Adolfnál. 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 1399 példány.

PROTESTÁNS EGYHÁZI ÉS ISKOLAI LAP. Megindult Pesten 1842. április hóval. Szerkesztőkiadók Székács József és Török Pál. Alapos tudománnyal kezelt vallási s köznevelési lap, melyben a protestáns egyház legjelesb hívei vetekedve dolgoztak. Különösen Székács, Hunfalvy, Polgár Mihály s Fabó művei méltóvá tevék arra, hogy még a nem protestánsok is olvasták. Megjelent 1848-ban hetenként egyszer, másfél íven negyedréiben, Pesten.<sup>67</sup> Az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 316 példány; ekkor megszűnt.

## Szaklapok, melyek rendszeren jelentek meg, a következők voltak

ORVOSI TÁR. A budapesti királyi orvosegyesület közös munkálatával szerkesztették és kiadták Bugát Pál tanár és Flór Ferenc tanár. 1838. júliusban indult meg mint heti közlöny 134 előfizetővel, ezek száma mindinkább szaporodott, maga Stáhly tanár eleinte több mint 50 példányra fizetett elő a vidéki tisztiorvosok számára. Munkatársak voltak: a két szerkesztő, Bittner (most Kéry) Imre, Tognio Lajos, Halász Géza, Stáhly Ignác, Réczey, Patzek, Wachtel Dávid, Stockinger Tamás, Mokossinyi Mihály, Ferenczy Manó, Schlesinger Ignác, Karsay Lajos, Rechnitz, Schoepf, Illés László, Jakobovits Móric, Rakita Alajos, Kun Tamás, Frommhold Károly, Stoltz Samu, Uray János, Plósz tudorok és tanárok stb. Megszűnt 1848 végén. Nevezetes, hogy Pólya tr., ki 1831-ben az első cikkel kezdte meg az Orvosi Tárt, mint folyóiratot végezte is be 1848-ban. Megjelent Pesten, minden vasárnap másfél íven nagy nyolcadréiben; nyomatott Budán az egyetemi nyomdában.<sup>68</sup> 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 170 példány.

GYÓGYSZERÉSZI HÍRLAP. Láng A. Ferenc gyógyszerész és szerkesztő-tulajdonos által alapítva Nyitrán 1848. októberben. E lap feladata volt az egyesült hon gyógyszerészeti mozgalmait, állását és ügyeit a kor haladtához mérve, minél hűbben felkarolva, nyílt térre hozni; általa ügyünk és tudományunk érdekeit buzdítólag pendíteni meg. A jelen lap e szakmában hazánkban legelső és úttörő volt. Azonban ezt is, mint annyi sok hasznos vállalatot, az év végén bekövetkezett harci viharok megszüntették. Megjelent minden hó 15-én és 30-án.<sup>69</sup>

MAGYAR GAZDA. Mező- és státusgazdasági közlöny, melyet 1841. júliustól a Magyar Gazdasági Egyesület pártolása alatt szerkesztett és kiadott Török János, a Magyar Gazdasági Egyesület titoknoka; a földművelő nép érdekei mellett hatályosan működött e lap 1848 végéig, midőn végképp megszűnt. Megjelent hetenként kétszer egy-egy negyedrért íven.<sup>70</sup> Nyomatott az első félévben Landerer és Heckenastnál Pesten, a másodikban Budán az egyetem betűivel. Az 1848. év végén szétküldetett belőle a pesti postán 430 példány.

GAZDASÁGI LAPOK, melynek kitűzött feladata volt a mezőgazdasági érdeket képviselni, fejleszteni, mely azonban egyetemes közigazdasági viszonyaink taglatára szintúgy készséges közlönyül szolgált. Vezérelve volt: fejleszteni elmaradott, ápotalan mezőgazdaságunkat, előbbre vinni összes anyagi érdekeinket. 1849 elejével Korizmics László, a földművelési miniszter osztály-titoknoka mint szerkesztő-kiadó indítá meg; ekkor 370 példányban mentek szét az országban. A jeles szerkesztő tollát elmélet és gyakorlat, tudomány és tapasztalás egyiránt vezérlék. Megjelent hetenként egyszer, negyedrért alakban egy egész íven.<sup>71</sup>

DEBRECZEN-NAGYVÁRADAI ÉRTESÍTŐ. Kereskedelmi híreket terjesztő lap; 1842-ben indult meg Debrecenben Balla Károly szerkesztése alatt, s azóta ugyanott folytonosan megjelenik. Napjainkban (1865) a legrégebb magyar lap.<sup>72</sup>

ARADI HIRDETŐ. Schwester Ferenc indítá meg 1842-ben, és járt 1849. június végéig. Megjelent hetenként egy kéthasábos fél ív, negyedrértben.<sup>73</sup>

HETILAP. ENCYCLOPAEDICUS TARTALMÚ FOLYÓIRAT, KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A KÖZGAZDÁSZATRA, MŰIPARRA ÉS KERESKEDÉSRE. Kiadta az Iparegyesület 1845-től fogva; 1848-ban szerkeszté Fényes Elek, ki azon év április 28-i számában jelenté, hogy: „a cenzúrával az Iparegyesületnek lapkiadhatási szabadítéka is megszűnván, továbbá átalakulásunk által föltételezett bokrosabb foglalkozásaim miatt a szerkesztőségről lemondani kényszerülvén, a Hetilap a jelen számmal megszűnt”. Az előfizetők a Márczius Tizenötödikével kárpótoltattak. Ezen jeles folyóirat tehát április 28-án végképp megszűnt. Megjelent minden kedden és pénteken, legalább egy-egy tömött kéthasábú íven negyedrértben (1–33. szám, 528 hasáb).<sup>74</sup> Nyomtatta Beimel, Pesten.

TERMÉSZETBARÁT. Kolozsvárott 1846. júliusban alapították Laborfalvi Berde Áron és Takács János, kinek visszaléptével az első fél év végén Berde maga szerkesztette, sőt legnagyobb részét maga írta. Új folyama 1848. júliustól november 5-ig *Ipar és Természetbarát* cím alatt jelent meg, éspedig összesen 33 szám adatott ki belőle, s ezzel a hiányt pótló jeles folyóirat megszűnt. Megjelent hetenként egyszer, egy tömött nyomatú íven, negyedrértben.<sup>75</sup>

HAZÁNK. *Kereskedelmi és szépirodalmi lap*. Kiadta Noisser Richárd, szerkeszté Kovács Pál orvostanár Győrött. Keletkezett 1847 nyíltával. Sajnálni lehet, hogy a márciusi események után politikai alakot öltött magára: április 6-tól *Hazánk. Politikai s irodalmi közlöny* címet vevén föl, minek következtében a győri polgárok és a szerkesztő közt súrlódások merültek föl, s jöllehet az utóbbi augusztus 14-i nyilatkozatával a közönség előtt tökéletesen igazolá magát, a Hazánkat azonban többé nem folytatá; s így ezen életerős organizmussal bíró vidéki lap augusztus elején végképp megszűnt. Írtak e lapba a szerkesztőn kívül költeményeket: Arany, Garay, Gyulai, Hiador, Lévy, Lisznyai, Mentovich, Petőfi, Szász Károly, Szelestey, Tompa, Vajda János, Vecsey; novellaféléket: Bulyovszky, Hinár, Lauka, Szathmáry Pál, Szegfő Mór, Szilágyi Sándor, Vas Gereben; vegyes cikkeket: Csatóry Ottó, Királyi Pál, Kőváry, Ludvigh

Samu, Pataky Ferenc, Pap Gábor, Remellay, Rónay Jácint. Megjelent hetenként háromszor: kedden, csütörtökön és szombaton magas negyedrért háromhasábú fél íven.<sup>76</sup> Nyomatott özvegy Streibig Klára betűivel Győrött. (I. félv: 155–230. sz., 617–922. lap.)

KATHOLIKUS ISKOLAI LAP. *Oktatás- és Neveléstani Folyóirat*; szerkeszté és kiadta Somogyi Károly Pesten 1849. január 2-tól június 26-ig; megjelent belőle 24 másfél íves hetiszám, 196 lap negyedrértben; nyomatott Lukács László és társánál.<sup>77</sup>

KÖZÜGYVÉD. EMBERBARÁTI EGYLETALAKÍTÓ JÓTÉKONY CZÉLŰ NÉPLAP; felelős szerkesztő: Jósa Ferenc, kiadó: Müller Adolf, Sütő József, vál. t. pénztárnoki minőséggel, mint kaucióért kezes. Ezen lap egyáltalában nem tudott klienseket szerezni, máskülönben is az egészen a tavaszi zöldség éretlensége díszlett. Megjelent Pesten, hetenként kétszer egy íven negyedrértben, 1848. május 2-tól azon hó 19-ig összesen 6 szám.<sup>78</sup> Nyomatott Trattner–Károlynál.

TÖRVÉNYHOZÁSI ÉS TÖRVÉNYKEZÉSI LAPOK 1848-RA. Kiadta Landerer és Heckenast, szerkeszté Tóth Lőrinc. Megindult július 1-jén. Foglalatja: törvényhozás, kodifikáció, hazai s külföldi köz- és magánjog, törvényszéki élet; idetartozó irodalom, bírálat, életírások s hirdetések. A jónevű szerkesztőn kívül dolgozótársak voltak: Fábíán Gábor, Friebeisz István, Halászy Józsa, Horváth Ferenc, Jászay Pál, Sárossy Gyula stb. Megjelent Pesten, hetenként kétszer, szerdán és szombaton egy-egy íven, nagy negyedrértben.<sup>79</sup> Nyomatott a kiadónál.

## **Időszaki folyóiratok**

MAGYAR ACADEMIAI ÉRTESÍTŐ. Szerkeszté Toldy Ferenc titoknok. Az akadémiai gyűlésekben előforduló s közzétételre alkalmas tárgyakat foglalja magában, s minden hó 10-én egy-egy szám jelent meg, mely egy vagy több ívből állott.<sup>80</sup> Keletkezett 1841 elején; 1848-ban csak három szám jelent meg belőle nyolcadrértben; nyomatott Budán, az egyetem betűivel.

ERDÉLYI PROTESTÁNS EGYHÁZI BESZÉDEK TÁRA. Szerkeszté Szász Károly Demeter Sámuellel Kolozsvárott; 1848-ban jelent meg belőle a 2., s utolsó füzet, Tilsch János kiadásában.<sup>81</sup>

NEVELÉSI EMLÉKLAPOK. Kiadótulajdonos és szerkesztő dr. Tavasi Lajos, a pesti prot.-evang. tanodák igazgató tanára. 1846-ban jelent meg az első füzet, 1848. augusztus hó végén az 5., melynek tartalma: értekezések, könyvbírálatok, szakbeli vegyes közlések, a prot. tanári gyűlések munkálódásai stb. Közreműködtek a szerkesztőn kívül: Szabó János, Argay János, Seltenreich Károly, Magas Ernő s többen; november folytán jelent meg a 6., s utolsó füzet, mely magában foglalja a magyar tanítói első egyetemes gyűlésnek jegyzőkönyvét, ugyane gyűlés naplótöredékeit és némely vegyes közleményeket.<sup>82</sup> Nyomatott Trattner–Károlyi betűivel, nyolcadrértben, Pesten.

HONI IRODALMI HÍRDETŐ. Kiadták Eggenberger József és fia, szerkeszté Eggenberger Ferdinánd Pesten, 1848. 6. év. Jegyzéke mind, ez évben megjelent irodalmi és művészeti tárgyakra. Megjelent az 1. sz. fél-, 2–10. sz. negyed-, 11. és 12. sz. együtt negyed íven nyolcadrértben, összesen 47 lap, ezzel megszűnt a nagy hiányt pótló vállalat.<sup>83</sup>

ŐREG ABC VÉN EMBEREK SZÁMÁRA. Vas Gereben bocsátá közre ezen népies röpiratot, melyben népszerű s elmés modorban magyarázta földművelő népünknek a törvényeket azon iránnyal, hogy minél inkább megelégedjenek a nyert engedményekkel. Megjelent belőle 1848. március–április négy szám, kis negyedrért íven, nyomatott Győrött. Győr megye minden számból 5000 példányt rendelt meg.<sup>84</sup>

PÉNZÜGYI LEVELEK. Az 1–4. levél magában foglalja a pénzügyminiszter május 23–24-i rendeleteit és eszmetöredékeket hazánk hitelviszonyairól. Megjelent 1848. június–szeptember között Pesten, Landerer és Heckenastnál, nyolcadrért (38 sz., 94 lap).<sup>85</sup>

KÜLÖNFÉLE VISZONYOKRA VONATKOZÓ PAPI DOLGOZATOK. Szerkeszté Szenczi Fördős Lajos. I. kötet, Kecskeméten, Szilády Károly betűivel és költségén, 1849. (188 lap).<sup>86</sup>

FORRADALOM. Politikai színezetű röpirat. 1849. június hóban kiadta Táncsics Mihály, ívenkint, időhöz nem szabva.<sup>87</sup> A Munkások Újságát kárpótolta, s csak néhány ív jelent meg belőle.

AZ AUSZTRIAI BIRODALMAT ILLETŐ KÖZÖNSÉGES BIRODALMI TÖRVÉNY- ÉS KORMÁNYLAP. Német-magyar kiadása Bécsben 1849. november 1-jétől jelent meg negyedrében. Megjelent a következő nyelveken is: olasz, cseh (egszersmind morva és tót írásmóddal), lengyel, orosz, szlovén (egszersmind morva és tót írásmóddal), lengyel, orosz, szlovén (egszersmind vend és krajnai írásmóddal), szerb-illír (szerb polgári írásmóddal), szerb-illír (egszersmind horvát, latin betűkkel), és román (moldva-oláhországi), mindenik mellett zsinórmértékül a német szöveg, és ez külön magában is. Ezeknek ára merő olcsóság volt. Egy-egy szám néhány krajcár, de különben ingyen is osztogatták.<sup>88</sup>

### Német nyelven megjelent hírlapok és folyóiratok

STÄDTISCHE PRESSBURGER ZEITUNG. 1764. július 14-én alapítva. Politikai hírlap, tulajdonos Pozsony városa; kiadta Barich Mihály, szerkeszté 1842-től Neustadt Adolf, 1848-i március 22-től június végéig Bangya János. 1848. július 1-jével ifj. Wigand Károly Frigyes adta ki ezen lapot *Pressburger Zeitung* címmel, a szerkesztést pedig Pusztay Sándor szabadelvűleg vezette, ki ezt október 1-jével Noisser Richárdnak adta át, december 19-től pedig a kiadó felelőssége alatt szerkesztetett, így jelent meg 1849. év folytán is.

Megjelent a főlap hetenként háromszor, hétfőn, szerdán és pénteken egy-egy íven negyedrében; 1848. júliustól (vasárnapot kivéve) naponként (négy-szer egy-, kedden és pénteken fél-fél íven); melléklapja *Pannonia*, szépirodalmi s vegyes tartalommal szintén háromszor, kedden, csütörtökön és szombaton; 1848. júliustól kétszer, kedden és pénteken negyedré fél íven. 1849. január végén ezen melléklap megszűnt, ehelyett a főlap ezentúl nagyobb alakban, kis ívréten szépirodalmi s vegyes tartalmú tárcával jelent meg. Nyomatott Schmid Ferenc és Busch nyomdájában; 1848-i júliustól idősb Wigand Károly Frigyes betűivel.<sup>89</sup> E lap fő érdeme abban állott, ha ugyan érdemül lehet ezt neki felróni, hogy a politikai zivatar sértetlenül meghagyá, és mindenféle változás dacára, megforgatva bár köpenyét, szakadatlanul megjelent.

DER SIEBENBÜRGER BOTE. Politikai lap, 1786-ban alapítva; 1839-től *Transilvania, Periodische Zeitschrift für Landeskunde* melléklappal. Kiadták Hochmeister Márton örökösei saját nyomdájukban, Nagyszebenben; szerkeszté Benigni József, előbb hadititoknok, Erdély statisztikusa és historikusa, az erdélyi szászok túlbuzgó apostola, a magyar ág és unió legdühösebb ellensége; 1849. március 11-én Szeben bevétele alkalmával egy Kossuth-huszar golyója annyi futó között egyedül Benignit találva, nemzeti viszályt szító cikkeire a végzetes pontot föltevé. Ezután Schmidt Henrik szerkeszté a lapot és főmunkatársa Schuller J. volt. Megjelent hetenként két szám, a politikai lap egész rében, a melléklap negyedrében.<sup>90</sup>

K. K. PRIV. AGRAMER POLITISCHE ZEITUNG. 1826-ban keletkezett, kiadó-szerkesztő: Stauduar Ferenc; egy melléklappal, *Luna* címmel. Megjelent Zágrábban 1848-ban, a főlap hetenként háromszor negyedrében, a Luna szintén kétszer negyedrében. 1849-ben alakját a főlap ívrétre változtatá, július 1-jétől pedig melléklapja megszűntével hatszor adatott ki: hétfőn, kedden, csütörtökön és pénteken fél íven, szerdán és szombaton egész íven; nyomatott a lap tulajdonosa, Gaj Lajos nyomdájában.<sup>91</sup>

PESTER ZEITUNG. Politikai hírlap. Kiadók: Landerer és Heckenast; keletkezett 1845. április hóban; szerkesztette: Glatz Ede. A Pester Zeitungnak március előtt annyi büne volt, hogy nagy bűnbánásra volt oka. A bűnök azonban nagy részint a lap szerkesztőjének valának tulajdoníthatók; a márciusi napok után szerkesztőt cserélt. Hugo Albert (másképp Schrott

Hugo), ki több jeles német röpiratairól s a Pesti Hírlapban írt zalai leveleiről volt ismeretes a közönség előtt, vette át a lapot. Élénk tollas terjedelmes publicistai ismeretei szép jövőt ígértek. A Pester Zeitung a magyar miniszterelnök közlönye volt, kinek visszaléptével Hugo is visszalépett a szerkesztéstől, azt október 1-jén Glatznak adván át; ennek visszaléptével a lap 1849. január első felében szünetelt, azon hó 16-án dr. Seitz S. L. vezetése alatt<sup>92</sup> ismét megjelent mint hivatalos lap, tervrajzában a Schwarzenberg Minisztérium, összbirodalom és Gleichberechtigung hű bajnokának adván ki magát. Április 21-én a 960. számmal bevégezte ezen elv melletti küzdelmét; április 25-én a 961. szám Schwarz Ödön szerkesztése alatt látott napvilágot; június 15-től július 1-jéig Mauksch B. lett szerkesztője, ekkor a lap szünetelt; július 17-én ismét megjelent Glatz Eduard alatt, és november 13-án hivatalos orgánummá emeltetett. Megjelent hetenként négyszer, egész rétben egy íven, 1848. júliustól (vasárnapot kivéve) naponként, nyomtatott a kiadók nyomdájában.<sup>93</sup> 1848 végén szétküldetett belőle 2811 példány.

DER SPIEGEL, FÜR KUNST, ELEGANZ UND MODE. Szépirodalmi divatlap, 1828-ban keletkezett; 1848-ban kiadótulajdonos: Wiesen özvegye, társkiadó és szerkesztő: Rosenthal Sámuel; utóbbi a szerkesztést s kiadási jogot 1848. október 1-jén Saphir Zsigmondra ruházta, ki azt 1849-ben is (január 1–19-ig kivéve, midőn a lap szünetelt) szerkesztette április 22-ig, ekkor Saphir Pestről megugrott, s magyarelles irányú lapja a 78. számmal ez évben megszűnt. „Tükröt mutat – írta a Pesti Hírlap 1848-ban – s nem látja saját iszonyatos arcát. Lucus a non lucendo.” Melléklapjai: *Der Schmetterling*, színházi és literatúrai kiegészítő lap, és a *Pesther Handlungs-Zeitung von und für Ungarn*,<sup>94</sup> kereskedés és iparmutató. 1849-ben Levitschnigg volt a Spiegel főmunkatársa.

Megjelentek Budán, nagy negyedrébten, a főlapból hetenként két szám fél-fél íven, a Pesti Hírlapból havonként hat vagy nyolc szám, a Schmetterlingből két vagy három szám divatképek s más műmellékletekkel. 1848. októbertől fogva a melléklapok nem adtak ki, a főlap pedig mint a *Der wahre Ungar* melléklapja jelent meg. 1849-ben a Spiegel ívrét alakban naponként egy-egy íven adatott ki, politikai tartalommal és szépirodalmi tárcával, divat s műmellékletekkel, s ekkor Lukács és társánál nyomtatott Pesten.<sup>95</sup>

SIEBENBÜRGER WOCHENBLATT, 1837-ben keletkezett politikai hírlap; melléklapjai: *Satellit* – ez és a főlap hetenként kétszer jelentek meg negyedrébten –, a *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde* – ez 1843-tól jelent meg és minden szombaton negyedréb fél ív adatott belőle a főlaphoz –, a *Stundenblumen der Gegenwart* – havonként egy harminckettedrét 4 ívnyi füzetben adtak ki. Kiadó-szerkesztők: Gött János nyomdász és Németh Vilmos könyvárus Brassóban.<sup>96</sup> A lap címét 1849. március 26-án *Kronstädter Zeitungra* változtatta, és Moltke Miksa szerkesztése alatt – az igaz ügy érdekében – hatályosan működött tovább.

TEMESWARER WOCHENBLATT, FÜR NÜTZLICHE UNTERHALTUNG UND HEIMATLICHE INTERESSEN.<sup>97</sup> 1840-ben keletkezett vegyes tartalmú hírlap; szerkeszté 1848-ban Stockinger Mór, utána Wachtel Dávid tanár, 1849-ben Herschfeld Károly; megszűnt július 27-én a 26. számmal. Kiadta Beimel József nyomdász; hetenként fél-, olykor egész íven negyedrébten jelent meg.<sup>98</sup> A lap magyar szellemben íratott.

DER UNGAR. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR POLITISCHES INTERESSE, KUNST, ELEGANZ, LITERATUR, THEATER UND MODE. 1842-ben alapítva Klein Hermann által Pesten, ki e lapot politikai, művészeti s vegyes tartalommal 1848. szeptember utoljáiig szerkeszté, mikor lapját megszüntette. Az Ungar a márciusi napok előtt is magyar szellemű volt, elveihez mindig következetes maradt. Főmunkatársai voltak: dr. Saphir Zsigmond (Siegmond) és Diósy. Megjelent, hétfőt kivéve, naponként egy ív negyedrébten, divat- s arcképekkel; nyomtatva 1848 első felében Beimel József, júliustól Eisenfels Rudolf Pesten.<sup>99</sup>

DER UNGAR. ALLGEMEINE ZEITUNG FÜR POLITIK UND BELLETRISTIK. Politikai és szépirodalmi hírlapot indítottak meg Kozma Vazul kiadó és Zerffi Gusztáv szerkesztő Pesten 1848. október 1-jétől. A magyar érdekek tolmácsa volt, s épp ily nyíltan szólt a német ajkú

honpolgárok ügye mellett is; később azonban, midőn „becsületes demokrácia érdekeit” hirdeté, nem talált elég visszhangra. 1849. január–április nem jelent meg; május hó folytán ismét kiadatott ugyancsak Zerffi szerkesztése alatt, végre a magyar kormánynak Pestről történt második kivonulásakor végképp megszűnt. 1848-ban Bangya János és Klein Herman (ez november 8-ig) mint segédszerkesztők működtek e lap mellett; főmunkatársak voltak: Einhorn, Horárik és Rimay. Megjelent hetenként hatszor, negyedrébten egy íven egy vagy két melléklettel, 1848-ban 78 szám 684 lap.<sup>100</sup> Nyomatott Kozma Vazulnál. 1848. novemberben Budapesten 1016, vidékre 796 példány járt, ezenkívül tisztelet- és cserepéldány 153 küldetett szét.

DER WAHRE UNGAR. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR POLITISCHE UND SOCIALE INTERESSEN. E című politikai lapot indítottak meg 1848. október 3-án Eisenfels Rudolf nyomdász és dr. Saphir Zsigmond felelős szerkesztő mint kiadók. Nevezett szerkesztő a Spiegel című lap kiadási jogát is megszerezvén, ez a főlaphoz – mely hetenként hatszor jelent meg – mint szépirodalmi melléklet hetenként kétszer fél íven csatoltatott.<sup>101</sup> Nyomatott negyedrébten Eisenfelsnél Pesten. Saphir lapjában rendületlenül a békés kiegyenlítés mellett harcolt; az év végén megszűnt, megjelent belőle 77 szám 548 lap. 1849. január 20-án mint Spiegel támadt fel hamvaiból.

MORGENRÖTHE. TAGEBLATT FÜR KUNST, LITERATUR UND SOCIALES LEBEN. Kiadótulajdonos és főszerkesztő, Petrichevich Horváth Lázár indította meg 1848. január 1-jén. Szerkesztők, egymást felváltva, a következők voltak: Zerffi Gusztáv, a Honderú volt dolgozótársa – ő január 23-án, mivel a Nemzeti Színház ellen méltánytalanul írt cikket közölni vonakodott, felmentetett a szerkesztéstől –, Birnbaum Gusztáv, Mahler Móric, Heller Izidor, ez demokratikus irányban, de rövid ideig vitte a szerkesztést, végre Adlerstein, ki később Windisch-Grätz herceg főhadiszállásán mint félhivatalos tudósító működött. Hozott e lap novellákat, életképeket, kritikákat, szemlét, didaskáliákat, humorisztikai tárcát stb.

A Morgenröthe a márciusi napok után kozmopolitáságából lehangyott, s felvéve a *Morgenröthe Ungarns* nevet. Pár hét múlva azonban egyszerre megszűnt, s azt lehet gondolni, hogy halála valahára bekövetkezett; azonban csak tetszhalott volt, mert néhány nap után ismét előállott, de nem megújult erővel, sőt a mielőbbi feloszlásnak minden jeleivel. Egyik visszalépett szerkesztője a szerkesztői iroda piszkos misztériumainak röpirat általi leleplezését hirdeté a Reformban. „Quelle bruit pour une omelette!” – jegyzé meg erre a Pesti Hírlap akkori újdondásza.

Sajátságos volt e lapnál, hogy a szerkesztők változtával, annak politikai iránya is mindannyiszor változott, végre 118 előfizető nem fedezhetvén a naponkénti 25 frt nyomtatási költségeket, a lapnak július végén meg kellett szünni; az előfizetők az Ungarns-t kapták kárpótlásul. Megjelent ezen politikai, szépirodalmi s vegyes tartalmú lap, hétfőt kivéve, naponként egy kis ívrét alakú egy íven, párizsi divatképek könyomatú, acélmetszetű s más műmelléklettel.<sup>102</sup>

DIE OPPOSITION. 1848. április 11-én keletkezett ezen politikai napilap Pesten, kiadta Müller Gyula, szerkeszté Chownitz (másképp Chowanetz) Julián, kinek publicisztikai tehetsége és zsurnalisztikai jártassága volt, de jellem dolgában nemigen bővelkedett; a program szerint e lap iránya éles, minden félelem nélküli és határozott lett volna, tántoríthatlanul harcolván a nép jogainak megtámadói ellen. Megjelent 1848. december végéig, 1849-ben pedig május–július hónapokban; hétfőt kivéve, naponként egy íven ívrétben.<sup>103</sup> 1848 végén a pesti postán szétküldetett belőle 275 példány.

NEUE POLITISCHE OFNER-PESTER ZEITUNG, GEMEINNÜTZIGE BLÄTTER melléklappal. Janisch József indította meg Budán 1848. május 1-jén. Régi tapasztalt szerkesztő, ki programjában lapját mint a haladás, törvényes szabadság, jog, igazság, egyenlőség s testvériség orgánumául nyilvánítá; ügyesen tudta magát alkalmazni a viszonyokhoz, de egykori népszerűségét mégsem bírta visszaszerezni.

Megjelent az év végéig, hetenként háromszor, hétfőn, szerdán és szombaton este, júliustól négyszer egy íven ívrét alakban; a melléklap pedig kétszer nagy negyedréf fél íven, szerdán és szombaton.<sup>104</sup> Nyomatott Bagó M. gyorsajóján; augusztus 27-től a kir. egyetem betűivel, december utoljái 131 szám, 532 lapnyi terjedelemben.

DER PATRIOT. Politikai estilap; kiadta Müller Adolf, szerkesztette Wysber Lajos. „Vannak jellemnevek – írta e lapról a Pesti Hírlap –, melyek csak azért látszanak feltalálva lenni, hogy a jelentéseikkel ellenkező tulajdonokat megismertethessék, vagy legalább azoknak köpenyegül szolgálhassanak.”<sup>105</sup> A Patriot is, miként az Opposition, az utcán keresett magának közönséget, hol zsidó fiúk árulták. Megjelent Pesten, 1848. június 1-jétől augusztus végéig, vasárnapot kivéve, naponként esti 6 órakor negyedréf fél íven; június 26-án alakját kis ívrétre változtatta.<sup>106</sup> Nyomatott 1848. június 1-jétől Beimelnél, június 26-tól Lukács Lászlónál, június 30-tól Kozma Vazulnál, augusztus 8-tól Müller Adolfnál. Augusztus 31-ig megjelent 76 szám, 316 lapnyi terjedelemben.

DER PATRIOT. 1848. július 1-jétől Aradon jelent meg mint politikai-belletrisztikai hetilap; kiadta Schmidt József, szerkeszté Jetteles Leó, ki a haladók pártjához tartozott. A Der Patriot fő iránya volt: a kor kérdéseit népszerűen s szabadelvűleg ismertetni, az országgyűlés végzéseit, úgy a közérdekű, mint helyi eseményeket röviden és világosan előadni.<sup>107</sup> Az 1848. decemberi előfizetési hirdetés szerint e lap nagy pártolásban részesült, s azért hihető, hogy 1849-ben is megjelent.

LUCIFER. Varasdon 1848. május elején Lucifer című német politikai lap indult meg, melyből látható volt, hogy Horvátországban a többség valódi rokonszenvvel csügg Magyarországon, és az orosz–illír mozgalmaknak éppen nem barátja. E lap azonban nem sokáig élt.<sup>108</sup>

OBERUNGARISCHE ILLUSTRIRTE ZEITUNG. 1848. április 7-től jelent meg Kassán. Tartalma: tudósítások a jelenkor minden eseményei felől, napi hírek, köz- és társadalmi élet, kereskedés, ipar, földművelés, művészet és tudomány, komoly és tréfás elbeszélések, zene, színészet és divat. Kiadta Werfer József, kinek felelőssége alatt szerkesztették: Wilhelm Schmelz W., és július 1-jétől Stolz Domonkos T.; megjelent minden pénteken 2 íven egész rétfben, 24 hasáb az év végéig, a szövegbe nyomott fametszetekkel.<sup>109</sup>

PRESSFREIE FLUGBLÄTTER. Pécssett hetenként kétszer jelent meg ezen politikai lap; szerkesztő-tulajdonosa Neuwirth Ernő Adolf. Jelszava: „A szabadságért, népért s hazáért!” 1848. április elején keletkezett, végén megszűnt.<sup>110</sup>

FÜNFKIRCHNER ZEITUNG. 1848. május elejétől jelent meg Pécssett Weidinger Alajos könyvkereskedő kiadásában; szerkeszté Neuwirth Ernő Adolf. Eredeti tudósításokkal szolgált Magyarországról, a dunai vidékekről, Ausztriáról, Olaszországról stb. A fölvert dolgozatokat 20, egész 40 frt-ig ígérte díjazni. Neuwirth jeles politikai képzettségét tántoríthatlan hazaszeretettel párosítá. Jellačić bevonulása elől a szerkesztő Pécsről eltávozott, lapja megszűnt, ő maga fegyvert fogott. Kétszer hetenként negyedrétfben adatott ki, július 1-jétől háromszor jelent meg.<sup>111</sup>

PRESSBURGER DEUTSCHE ZEITUNG, politikai lap és *Hungaria* melléklapja 1848. július 1-jétől augusztus 31-ig járt Pozsonyban hetenként háromszor negyedréf fél íven; kiadta dr. Löw Henrik, szerkeszté Bangya János. Szeptember 1-jétől az előfizetők a Wigand által kiadott Pressburger Zeitungot kapták kárpótlásul.<sup>112</sup>

DER VOLKSFREUND. Politikai néplap. A magyar kormány által segélyeztetve 1848. június havától az év végéig járt hetenként egy szám negyedrétfben Pesten; szerkesztette Czigler. 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 80 példány.<sup>113</sup>

DER SERBE. Politikai lap, 1848 második felében jelent meg Karlovitzon, és a magyar elemnek kérélhetetlen ellensége volt.<sup>114</sup>

PESTER COURIER. ZEITSCHRIFTLICHES ORGAN FÜR POLITIK UND BELLETRISTIK. Szerkesztette Philippovics Simon, kiadta és nyomtatta Kozma Vazul Pesten. Különösen



szerették ezt az osztrák katonatisztek olvasni, mert az alföldi hadi események felől jól volt értesülve. Megjelent 1849. február 6-tól április 20-ig, hétfőt kivéve, naponként egy ív negyedrében.<sup>115</sup>

DER VIERZEHNTE APRIL. Politikai napilap; alapította Hazay Ernő 1849. április végén, kiadta Lukács László Pesten. Horárik volt e lap főmunkatársa; mindkettő vörös republikánus, sőt kommunista volt, de a tehetséget egyiktől sem lehet megtagadni. Minden száma egy kis hadjáratot képviselt a magát köztársaságinak nyilvánított kormány ellen; a *Márctzius*nak legmeghittebb szövetségese volt. Jelmondata volt: félelem nélkül és híven. Megjelent a *Márctzius* Tizenötödike alakjában, hetenként hatszor reggel egy kis íven egész rétben.<sup>116</sup> Megszűnt az osztrákoknak Pestre történt második bevonulásakor, 1849. július hóban.<sup>117</sup>

FREIHEITSBOTE. Mauksch B. szerkesztette Szegeden, 1849. július második felében; jó hatással működött az e vidéken lakó német ajkú közönség felvilágosítására. Hetenként hatszor jelent meg.<sup>118</sup>

ALLGEMEINE ZEITUNG VON UND FÜR UNGARN. Szerkesztette Pusztay Sándor. Megjelent Pozsonyban 1849. szeptember 1-jétől az év végéig, hetenként hatszor nagy negyedré fél íven.<sup>119</sup>

ALLGEMEINE PEST-OFNER ZEITUNG. Ezen politikai napilap megjelent 1849. július első felében Budán.<sup>120</sup>

SEMLINER BLÄTTER. Politikai lap, mely 1849. május–június folytán Zimonyban adatott ki.<sup>121</sup>

SÜDSLAVISCHE ZEITUNG. Politikai napilap, mely az oktrojált alkotmány ellen folytonos ellenzékét képezett, és Zágrábban jelent meg 1849-ben egész éven át.<sup>122</sup>

DER SÜDUNGAR.<sup>123</sup> Szépirodalmi és társadalmi lap; szabadelvűleg szerkeszté Wachtel Dávid tanár, nyomtatta Hazay Viktor Temesvárott. Megjelent 1848. október 3-tól minden kedden, csütörtökön és szombaton negyedré fél vagy egész íven.<sup>124</sup> A bekövetkezett ostromállapot miatt csak néhány szám jelent meg belőle.

DER KATHOLISCHE CHRIST. Néplap, kiadták és szerkesztették Nogall János és Krotky József Budán. Megjelent hetenként egyszer negyedrében fél íven. E lap (távol minden politikától) fő iránya: a családi erkölcs és polgári erény élesztése. 1848. július–december; 1849. január–április végéig; ekkor a 18. szám volt az utolsó. Október hóban újra kezdte pályáját.<sup>125</sup>

KATHOLISCHE ZEITUNG. 1849 elején jelent meg Zágrábban.<sup>126</sup>

DER UNGARISCHE ISRAELIT.<sup>127</sup> Szerkeszté Einhorn rabbijelölt Pesten 1848. május hótól szeptember végéig. E lap a magyar zsidók politikai, társadalmi és vallási haladásának előmozdítására volt szánva. Megjelent hetenként egy szám.<sup>128</sup>

UNGARN UND DEUTSCHLAND. E című politikai napilap jelent meg Bécsben 1848. július 5-től Töltényi Miklós szerkesztése alatt. „Ne bánts a magyart” németre fordított jelszavának híve, hazai érdekeinknek buzgó bajnoka volt. E lap feladatául tűzte ki a magyar politikai dolgok mellett a németországit megvitatni: minden eseményeket, melyek Németország egysége mellett vagy ellen felmerülnek szemmel tartani, s mind a két ország magasabb politikáját folytonosan tárgyalni.<sup>129</sup> Még azon évben megszűnt.

PESTER KUNDSCHAFTS- UND AUCTIONS-BLATT. Hirdetési és árverési lap. Kezdődött 1789-ben.<sup>130</sup> Tulajdonos Weber J. özvegye. Kiadta Szuppiny E., szerkeszté Lechner W. Megjelent 1848 és 1849-ben Budán (60., 61. évfolyam) hetenként kétszer negyedrében.<sup>131</sup> Midőn 1849. májusban a budaiak minden hírlaptól el voltak zárva, az árva Kundschaftsblatt járt kézről kézre.

DAS KASCHAU-EPERIESER KUNDSCHAFTS-BLATT. Hirdetési lap, kezdődött 1840-ben, kiadta és nyomtatta Werfer Károly Kassán. Megjelent hetenként kétszer egy ív negyedrében.<sup>132</sup>

ARADER KUNDSCHAFTS-BLATT. Hirdetési lap, kiadta, szerkesztette és nyomtatta Schwester Ferenc Aradon. Megindult az 1848. évvel, minden szombaton fél ív adatott ki negyedrében, a helyi rovat alatt közölt apró politikai híreket is.<sup>133</sup>

TEMESWARER ANZEIGER. Hirdetési lap. Megjelent minden szombaton egy szám negyedrében fél vagy  $\frac{3}{4}$  íven; 1849. szeptember 1-jétől december 29-ig összesen 18 szám (96 lapnyi terjedelemben).<sup>134</sup>

### **Időszaki folyóiratok**

DER EMANCIPIRTE SATANAS. *Als Apostol der Freiheit und Gleichheit, der Wahrheit und des Rechts*. Politikai satirikus néplap. Kiadta és szerkesztette Höchell Herman, nyomtatta Czéh Sándor Magyaróvárott. Megjelent negyedré 1 íves számokban 1848. július és augusztus hó folytán (12 szám, 96 lap).<sup>135</sup>

BRIEFE EINES MAGYAREN AN SEINEN FREUND MICHEL AN DER DONAU, DEM RHEIN, DER SPREE, DER ELBE UND DER OSTSEE. Satirikus haviirat John Lajostól. Landes József könyvtáros kiadásában jelent meg Pozsonyban 1848. július – augusztus folytán: 1. füzet 1–43. lap; 2. füzet 49–93. lap; nyolcadrében.<sup>136</sup>

KÖZLÖNY DES TEUFELS. OFFICIELLES AMTSBLATT DER HÖLLE.<sup>137</sup> Kiadta 1848. augusztus hóban Eisenfels R. nyomdász negyedrében; pár számon kívül több nem jelent meg.

DAS JUNGE UNGARN. Szerkeszté és kiadta Öconom Naum Budán. 1848. április–július folytán, határozatlan napokon, csak időszakonként jelent meg nyolcadrében. „Jung ist es freilich, aber – langweilig” – jegyzé meg reá a Pesti Hírlap satirikus újdondásza. Nyomtatta Beimel Pesten.<sup>138</sup>

DIE GROSSE VERSAMMLUNG DER SPATZEN UND ANDERE VÖGEL IN BUDAPEST. Megjelent 1848 második negyedében Pesten, 6 szám negyedré fél íven, szövegbe nyomott fametszetekkel, Ullmayer F. által szerkesztve. Hans Jörgl-féle, helyi érdekű, satirikus röpirat; nyomtatta Beimel.

DER GROSSE PFAFFENZWICKER. Satirikus ellenzéki röpirat; megjelent Győrött 1848. április 18. és 20-án, összesen két szám negyedré fél-fél íven. Kiadta és szerkesztette Noisser Richárd; nyomtatott a Streibig-féle nyomdában.

ELTERN ZEITUNG.<sup>139</sup> Nevelési haviirat. Kiadták és szerkesztették Seltenreich Károly és Fischer József nevelők 1848. augusztus–decemberben Pesten; ügyesen, alaposan s népszerű irállyal volt szerkesztve; nyomtatta Müller Adolf.<sup>140</sup>

### **Szláv, román és francia lapok és folyóiratok**

NARODNE NOVINE (Nemzeti újság). 1836-ban keletkezett dr. Gaj Lajostól alapítva, ki mint felelős szerkesztő Zágrábban folytatta ezen horvát politikai, magyar ellenes lapot, különösen a pánszlávizmus érdekében; melléklapja *Danica* (Hajnalcsillag) szépirodalmi tartalommal 1845-től adatott ki. Megjelent a főlap hetenként háromszor egész ívrében; a *Danica* minden héten egy negyedréű ívnyi számban.<sup>141</sup>

SERBSKE NARODNE NOVINE. (Szerb nemzeti újság). Politikai lap. Ezzel járt: Serbskij Narodnūj List (Szerb nemzeti hírlap) belletrisztikus tartalommal. Szerkesztő és kiadó: Pavlovič Tódor, keletkezett 1840-ben. Megjelent hetenként kétszer Pesten ív nagyságban, a melléklap negyedréű ívnyi heti számokban.<sup>142</sup> Nyomatott az egyetemi nyomdában; 1848. október végén a szerkesztő eltűnével, a lap is hirtelen megszűnt.

SZERB NÉPLAP. Ebből 1848 végén szétküldetett a pesti postán 175 példány, járt a második félévben.

SLOVENSKJE NARODŃJE NOVINI (Nemzeti tót újság) és szépirodalmi melléklapja az *Orol Tatranski* (Tátrai Sas) 1845. augusztus 1-jével indult meg Pozsonyban L. Štur szerkesztése

mellett. Ezen lapok, hogy olvasóikban a magyarság – mint ábrándjaik fő gátja – ellen gyűlöletet ébresszenek, nem szűntek meg 1848-ban is őket avval ámítani, hogy a magyarok a tótokat, nyelvüket s nemzetiségüket végképp elnyomni, kiirtani szándékoznak. Megjelent 1848-ban hetenként két szám a főlapból, ív nagyságban egész íven, az Orolból pedig három szám havonként, szintén negyedrében. Megszűnt a két lap 1848. június 9-én; összesen kiadott a főlapból 292 szám, az Orolból 97 szám.<sup>143</sup>

NOVIJ SERBSKIJ LETOPIS (Új szerb évkönyv). Keletkezett 1837. évben. Tudományos és vegyes tartalmú folyóirat. Szerkesztője Pavlovič T., kiadta a Matica Srpska (Matica Srpska) egyesület Pesten; nyomtatott Budán a m. k. egyetem betűivel 1848-ban és 1849-ben.<sup>144</sup>

VESTNIK VOJVODSTVA SERBIE. Politikai szerb hírlap, megjelent 1848-ban Újvidéken. A szenvedély őrjengő vadságával szitogatta a nép haragját s gyűlöletét a magyar nemzet ellen; míg ez csak közbékét s jólétet, testvéri szeretetet, szabadságot s egyenlőséget kívánt és hirdetett. A királyi biztosok e lázító újvidéki lapot június hóban eltiltották; szerkesztőjét honárulási vád alá fogatták, ki azonban Karlócára szökvén, a törvény szigorát elkerülte. 1849-ben ismét megjelent Zimonyban, mignem ott június közepén betiltatott.<sup>145</sup>

NAPREDAK (Előre). Szerb politikai lap, Medakovič szerkesztése alatt indult meg Karlovicon 1848. december elején. 1849. június közepén betiltatott.<sup>146</sup>

SLOVENSKI JUG. Politikai lap. Megjelent Zágrábban 1848. októbertől 1849. szeptember végéig.<sup>147</sup>

POZORNIK (Figyelő). A szerb vojvodinai kormány költségén, és dr. Joannovics Sava névleges szerkesztése alatt Zimonyban jelent meg 1849. júliustól.<sup>148</sup>

PRJATEL LUDU (Nép barátja). Tót néplap Mácsai Lukács szerkesztése alatt jelent meg Pesten 1848 utolsó negyedében.<sup>149</sup> 1848 végén szétküldetett belőle a pesti postán 534 példány.

SLOWENSKI POZORNJK (Tót figyelő). Politikai lap *itva* (Ceres) melléklappal, mely a köznép művelésére törekedett. Megjelent Szakolcán, Lichard Dániel szerkesztése mellett 1849. áprilistól kezdve; a főlap kétszer hetenként, s mindkettő közönséges pórias tót nyelven.<sup>150</sup>

SLOVÁCKE NOVINI (Tóth újság). Magyar kormánypárti politikai lap; szerkesztette Kosztelni András ügyvéd; megjelent Pozsonyban hetenként kétszer egész rében egy íven 1848. július 1-jétől az év végéig.<sup>151</sup>

TRNAVSKI POSEL (Nagyszombati követ). Magyar kormányellenes politikai hetilap. Megjelent 1848-ban és 1849-ben Nagyszombatban.<sup>152</sup>

GAZET'A TRANSILVANIIEI. Oláh politikai lap, 1838-ban indítá meg Baricz György Brassóban. Melléklapja: *Foae pentru minte inimă shi literatură*; tudományos tartalommal. Ez hetenként egyszer jelent meg, míg a főlap háromszor; nyomtatta Gött János kiadó Brassóban.<sup>153</sup>

AMICULU POPORULUI (Nép barátja). Oláh néplap, szerkesztette Pap Siegmund 1848-ban, Pesten; az év végén szétküldetett belőle a pesti postán 596 példány.<sup>154</sup>

LA HONGRIE. Magyar érdekek közlönye Párizsban. Bogdán Lajos hazánkfia indította meg ezen hetilapot 1848. augusztus hóban, melynek célja volt; „hazánkat, mely hajdan Európa elsőrendű hatalmasságai sorában állt, de az utóbbi századokban a lélekölő abszolutizmus elleni harcokban elgyöngülve, ennek befolyása által előbbi fontosságából kivetkőztetve s újabb időkben az abszolutizmus zsoldjában állt német lapok által a legkedvetlenebb színben mutattatva föl, a viszonyainkkal ismeretlen külföld előtt arra nézve vagy egészen terra incognita marad, vagy pedig a viszonyainkat, küzdelmeinket szándékosan elferdítő tudósítások nyomán a civilizáció, szabadság s emberiség ügyére nézve nyomatékosnak alig látszhatott, a szabad testvér nemzetekkel, melyek családi körébe 1848. évi március óta visszakebleztettünk, az igazság világánál minél tisztábban megismertetni.” A lap homlokán Rákóczi jelszava állott magyarul: „Istenért, hazáért, szabadságért!”

Az első szám bevezető cikkében a szerkesztő vállalata irányát s vezéreszméit előadván, kimutatja, mily fontos a magyar nemzetiség az európai politika szempontjából, szem elé állítja a magyar nemzet küzdelmeit hazája, szabadsága s függetlenségeért. Ezután De Gerando Ágoston – a Magyarország s egykor Erdélyről írt munkáiról ismeretes francia író – taglalja egy igen érdekes cikkben a nemzetiségek kérdését Magyarországon; érdekes ezenkívül még egy cikk, melyben a francia sajtó eljárása tárgyalatik Magyarország irányában, s kiemeltetnek a pánszlávizmus hálóiiba került lapok, melyek még a Szajna partjairól is a pánszláv irányok terjesztőiként működtek. Megjelent 1849-ben is.<sup>155</sup>

LA HONGRIE EN 1848.<sup>156</sup> Havilap, magyar érdekeknek szentelve, Boldényi (ifj. Szabó Pál) szerkeszté és 1848. augusztustól 1849 közepéig jelent meg Párizsban.<sup>157</sup>

\*

1848-ban és 49-ben megjelent lapjaink technikai kiállításuk által is örvendetes haladást mutatnak fel. A Budapesti Híradó jó példával menvén elő, amint 1844. júliusban hetenként négyszer kezdte szétküldeni példányait, úgy 1848 elején, ünnep utáni napot kivéve, naponként jelent meg; többi politikai lapjaink is a márciusi napok után, csaknem kivétel nélkül, napilappá alakultak át; valamint a Hölgyfutár első szépirodalmi napilap keletkezése is ez időközbe esik. Az újonnan támadt lapok versenyezve nagyobb s nagyobb íven adattak ki, így a Közlöny 1848. június 8-án addig legnagyobb alakban (19 hüv. magas, 13 hüv. széles ívréten), és mondhatni díszes kiállításban jelent meg, mely akkor közönségesen lepedő-újságnak neveztetett el; utána a Kossuth Hírlapja július 1-jén még ennél is nagyobb 20 hüv. magas, 14 hüv. széles ívréten – mely a mai Sürgöny nagyságát megközelíti – adatott ki. Míg 1847-ig a kétszer hasábozott lapok divatoztak, 1848-ban és 49-ben általában háromszor hasábozott íven jelentek meg politikai lapjaink, sőt a Respublica egymaga 1849. júniusban már négyhasábú íven adatott ki. A kiállítás általában szépnek mondható (kivevén a kolozsvári Honvédet, mely durva papirosra nyomatott). Mennyire pártolta a közönség ezen szép igyekezetet, kitűnik – postai közlekedés hiánya s gyakori fennakadása dacára – a lapoknak gomba módra való elszaporodásából; de még inkább a hírlapolvasási vágy növekedéséből, mert míg 1842. novemberben a pesti postán a magyar lapok 9551 példányban küldettek szét, 1848-ban, ugyanazon hóban ugyancsak a magyar lapok 19.478 példányban jártak vidékre. Figyelembe kell itt még vennünk azt is, hogy ekkor már majd minden nagyobb vidéki városnak saját közlönye volt – testvérhazánk fővárosát, Kolozsvárt ide sem értve, hol egyszerre három politikai lap jelent meg –, s azon jelesen szerkesztett lapok mindegyike külön hírlapolvasó kört teremtett magának; végre, hogy a sajtó felszabadulván nyűgeiből, s a magyar kormány Budapesten székelvén, a fővárosi előfizetők száma is tetemesen nagyobb volt, mint 1848 előtt.

A fentebbi adatok szerint 1848-ban és 49-ben Magyar- s Erdélyországban és a hozzákapcsolt részekben következő hírlapok és folyóiratok léteztek, a megjelenési időfolyam kitételével:

A) *Magyar nyelven, politikai lapok*: 1./ Nemzeti Újság (1806–1848); 2./ Erdélyi Híradó (1828–1848. május); 3./ Jelenkor (1832–1848. június); 4./ Pesti Hírlap (1841–1848. december, 1849. január 3–23., április 24. – július 8.); 5./ Múlt és Jelen (1841–1848. május 9.); 6./ Budapesti Híradó (1844–1848. július 13.); 7./ Marczius Tizenötödike (Pálffy; 1848. március 21. – december 31.); 8./ Munkások Újsága (1848. április 2. – december 29.); 9./ Reform (1848. április 6. – augusztus 6.); 10./ Ellenőr (1848. május 1. – november 10.); 11./ Kolozsvári Híradó (1848. január–november 10.); 12./ Radical Lap (1848. június – július 16.); 13./ Nép Barátja (1848. június 4. – december, 1849. január–július); 14./ Közlöny (1848. június 8. – december 11., 1849. január 14. – augusztus 5.); 15./ Kossuth Hírlapja (1848. július 1. – december 30.); 16./ Nép-Elem (1848. július 1. – szeptember 16.); 17./ Alföldi Hírlap

(1848. július 1. – 1849. június 28.); 18./ Figyelmező (1848. július 19. – december, 1849. január 21. – április 21., július 2. – augusztus 1., november 13. – december 31.); 19./ Köztársasági Lapok (1848. október); 20./ Jövő (1848. december 1–31.); 21./ Honvéd (1848. december 28. – 1849. augusztus 19.); 22./ Tisza-Vidéki Újság (1849. január–április); 23./ Forradalom (1849. január); 24./ Komáromi Értesítő (1849. január 9. – július 4.); 25./ Magyar Őr (1849. január 26. – március); 26./ Esti Lapok (1849. február–július); 27./ Debreczeni Lapok (1849. február–július); 28./ Brassói lap (1849. április 16. – június 18.); 29./ Marczius Tizenötödike (Gaál; 1849. április 24. – július); 30./ Szegedi Hírlap (1849. május 2. – augusztus); 31./ Való (1849. június); 32./ Respublica (1849. június 17. – július 9.); 33./ Futár (1849. július 1.); 34./ Szabadság (1849); 35./ Komáromi Lapok (1849. július 11. – október 1.); 36./ Magyar Hírlap (1849. november 15. – december 31.). – *Szépirodalmi lapok*: 37./ Honderű (1843–1848. április 1.); 38./ Pesti Divatlap (1844–1848. december); 39./ Életképek (1844–1848. december); 40./ Kis Követ (1846–1848. február 6.); 41./ Nővilág (1849. július 7. – augusztus); 42./ Hölgyfutár (1849. november 15. – december 31.). – *Humorisztikus lap*: 43./ Charivari (1848. július–szeptember). – *Egyházi lapok*: 44./ Religio és Nevelés (1841–1848. december); 45./ Egyházi Literatúrai Lap (1841–1848. június 25.); 46./ Protestáns Egyházi és Iskolai Lap (1842. április – 1848. december); 47./ Katholikus Néplap (1848. július–december, 1849. február 1. – december); 48./ Religio (1849. január 23. – december). – *Szaklapok*: 49./ Orvosi Tár (1838. július – 1848. december); 50./ Magyar Gazda (1841. július – 1848. december); 51./ Hetilap (1845–1848. április 28.); 52./ Természetbarát (1846. július – 1848. június); 53./ Közügyvéd (1848. május 2–19.); 54./ Törvényhozási és Törvénykezési Lapok (1848. július–december); 55./ Nemzetőr (1848. július–december, 1849. január); 56./ Ipar- és Természetbarát (1846. július – november 5.); 57./ Gazdasági Lapok (1849. január–december); 58./ Katholikus Iskolai Lap (1849. január 2. – június 26.). – *Vegyes lapok*: 59./ Társalkodó (pesti; 1832–1848. június); 60./ Vasárnapi Újság (Brassai; 1834. április – 1848. november); 61./ Hon és Külföld (1841–1848. május 9.); 62./ Debreczen-Nagyváradai Értesítő (1842–1849); 63./ Aradi Hirdető (1842–1849. június); 64./ Hazánk (1847. január – 1848. augusztus); 65./ Ábrázolt Folyóirat (1848. január–december). – *Folyóiratok*: 66./ Magyar Academiai Értesítő (1841–1848. március); 67./ Honi Irodalmi Hirdető (1843–1848. december); 68./ Nevelési Emléklapok (1846–1848); 69./ Erdélyi Protestáns Egyházi Beszédtek Tára (1847–1848); 70./ Öreg ABC (1848. március–április); 71./ Pénzügyi Levelek (1848. június–szeptember); 72./ Különféle viszonyokra vonatkozó papi dolgozatok (1849); 73./ Forradalom (Táncsics; 1849. június); 74./ Kormánylap (1849. november–december).

B) *Német nyelven, politikai lapok*: 75./ Pressburger Zeitung (1764. július 14. – 1849. december 31.); 76./ Siebenbürger Bote (1786–1849); 77./ Agramer Zeitung (1826–1849); 78./ Siebenbürger Wochenblatt (1837–1849); 79./ Pester Zeitung (1845. április – 1848. december, 1849. január 16. – április 21., április 25.–július 1., július 17.–december 31.); 80./ Pressfreie Flugblätter (1848. április); 81./ Die Opposition (1848. április 11. – december, 1849. május–július); 82./ Fünfkirchner Zeitung (1848. május–szeptember); 83./ Neue politische Ofner-Pesther Zeitung (1848. május–december); 84./ Lucifer (1848. május); 85./ Volksfreund (1848. június–december); 86./ Der Patriot (pesti; 1848. június–augusztus); 87./ Der Patriot (aradi; 1848. július – 1849.); 88./ Pressburger Deutsche Zeitung (1848. július–augusztus); 89./ Der Serbe (1848. július–december); 90./ Ungarn und Deutschland (1848. július 5. – szeptember); 91./ Der wahre Ungar (1848. október–december); 92./ Südslavische Zeitung (1849); 93./ Pester Courier (1849. február 6. – április 20.); 94./ Der Vierzehnte April (1849. április–július); 95./ Semliner Blätter (1849. május–június); 96./ Freiheitsbote (1849. június); 97./ Allgemeine Pest-Ofner Zeitung (1849. július); 98./ Allgemeine Zeitung von und für Ungarn (1849. szeptember–december). – *Vegyesek*: 99./ Pester Kundschafts- und Auctions-Blatt (1789-től),<sup>158</sup> 100./ Luna (1826–1849); 101./ Pesther Handlungszeitung (1828–1848. szeptember); 102./ Der Spiegel (1828-tól), korszakunkban: 1848. december, 1849. január 20.

– április 22.; 103./ Der Schmetterling (1833–1849. szeptember); 104./ Pannonia (1837–1849. január); 105./ Transilvania (1839–1849); 106./ Satellit (1840–1849); 107./ Temeswarer Wochenblatt (1840–1849. július 27.); 108./ Kaschau-Eperieser, Kundschaftsblatt (1840–1849); 109./ Stundenblumen der Gegenwart (1840–1849); 110./ Der Ungar (Klein; 1842–1848. szeptember); 111./ Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde (1843–1849); 112./ Oberungarische Illustrierte Zeitung (1843. április 7. – december); 113./ Morgenröthe (1848. január–július); 114./ Der Ungarische Israelit (1848. május–szeptember); 115./ Gemeinnützige Blätter (1848. május–december); 116./ Katholische Zeitung (1849); 117./ Der Katholische Christ (1848. július–december, 1849. január–április, 1849. október–december); 118./ Hungaria (1848. július–augusztus); 119./ Südungar (1848. október); 120./ Der Ungar (Zerffi; 1848. október–december); 121./ Arader Kundschaftsblatt (1848–1849); 122./ Temeswarer Anzeiger (1849. szeptember 1. – december 29.). – *Folyóiratok*: 123./ Das junge Ungarn (1848. április–június); 124./ Die Spatzen (1848. április–június); 125./ Der grosse Pfaffenwicker (1848. április); 126./ Der emancipirte Satanas (1848. július–augusztus); 127./ Briefe eines Magyaren (1848. július–augusztus); 128./ (A 129. szám a kéziratban hiányzik. Szerk.) 130./ Eltern Zeitung (1848. augusztus–december).

C) *Szláv nyelven, politikai lapok*: 131./ Narodne Novine (1836–1849); 132./ Serbske Narodne Novine (1840–1848. október); 133./ Slovenskje Narodnje Novini (1845. augusztus – 1848. június 9.); 134./ Vestnik (1848–1849); 135./ Szerb Néplap (1848. július–december); 136./ Slovacke Novini (1848. július–december); 137./ Trnavski Posel (1848–1849); 138./ Slovenski Jug. (1848. október – 1849. október); 139./ Prijatel Ludu (1848. október–december); 140./ Napredak (1848. december – 1849. június); 141./ Slowenski Pozornjk (1849. április–december); 142./ Pozornik (1849. július–december). – *Vegyesek*: 143./ Serbskij Letopisi (1824-től); 144./ Serbskij Narodnűj List (1840–1848. október); 145./ Danica (1845–1849); 146./ Orol Tatranski (1845. augusztus – 1848. június 9.); 147./ Žitva (1849. április–december).

D) *Oláh nyelven, politikai lapok*: 148./ Gazet’a Transilvaniei (1838–1849); 149./ Amiculu Poporului (1848. október–december). – *Vegyes*: 150./ Foaia pentru minte (1838–1849).

E) *Francia nyelven, politikai lap*: 151./ La Hongrie (1848. augusztus – 1849). – *Vegyes*: La Hongrie en 1848 (1848. augusztus – 1849. június).

Az 1801-től 1847-ig megjelent lapok és folyóiratok szám szerinti kimutatása következő: 1841–1847-ig megjelent magyar 58, német 30, szláv 11, oláh 2, olasz 1, latin 2, összesen 104.

1848 és 49-ben: magyar 75, német 55, szláv 17, oláh 3, francia 2, összesen 152.

1801–1847-ig megjelent magyar 111, német 46, szláv 17, oláh 3, olasz 2, latin 6, összesen 185.; – ehhez hozzáadva az 1848. és 49-ben újonnan keletkezett lapokat és folyóiratokat: magyar 49, német 37, szláv 10, oláh 1, francia 2, összesen 99; 1801–1849. végéig megjelent magyar 160, német 83, szláv 27, oláh 4, olasz 2, francia 2, latin 6; ez időközben megjelent lapok és folyóiratok összes száma 284.

<sup>1</sup> Forrás: Vasárnapi Újság, 1865. 43. sz. pp. 539–540., 44. sz. pp. 551–552., 45. sz. pp. 563–564., 46. sz. pp. 575–576., 47. sz. pp. 591–592., 48. sz. pp. 603–604., 49. sz. pp. 618–619., 50. sz. pp. 630–631., 51. sz. pp. 646–647., 52. sz. pp. 658–659., 53. sz. pp. 674–675.

<sup>2</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, borítékban postán hetenként kétszer küldve 6 frt 24 kr, négyszer 7 frt 12 kr p.p.

<sup>3</sup> Budapesti Híradó, 1848. I. p. 299. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420, 583, 732. – Közlöny, 1849. I. p. 468. – Pressburger Zeitung, 1849. I. pp. 672–673. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 68, 219.

<sup>4</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt 36 kr, postán 6 frt p. p.

<sup>5</sup> Ára fél évre helyben 5 frt 40 kr postán négyszer küldve 6 frt 40 kr, kétszer 6 frt p. p. nyomtatott Ócsvai saját betűivel.

Mindkét lapra: Pesti Hírlap, 1848. I. p. 378, 469, 518. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 94. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 32. – Új Magyar Múzeum, 1860. I. p. 222. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6. – Kövály László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 7, 42.

<sup>6</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Hazánk, 1848. I. p. 628. – Nemzetőr, 1848. 11. has. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 290. – Radical Lap, 1848. I. p. 2. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1228, 1252. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 243. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. p. 183. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 145. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 186. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.

<sup>7</sup> Ára fél évre helyben 5 frt 24 kr, négyszer 7 frt 12 kr; július 1-jtől Budapesten házhoz hordva 6 frt 30 kr, postán hatszor küldve 8 frt, négyszer 7 frt 12 kr p. p. 1848. január 2-től március 16-ig a 1011–1053. szám; március 17. – december 31-ig 1–253. szám; 1849. január 3–23-ig 254–270. szám; április 24. – július 8-ig 271–333. szám adatott ki.

Radical Lap, 1848. I. p. 3. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 439, 565. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 482. – Közlöny, 1849. I. p. 34, 63, 308, 338, 344. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 450, 537. – Hazánk, 1848 I. p. 628. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 217, 420, 515. – Nemzetőr, 1848. 10. has. – Ludasi Móric: Pest ágyuztatása és Buda megostromlása. Az 1849. ápr. 24-től május 22-ig terjedő napok története. (Ludasi Móric után Szilágyi Sándor) Pest, 1849. p. 18, 19, 43. – Marcius Tizenötödike, 1848. I. p. 221. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 83, 243. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1856. p. 27. – Újabb Kori Ismeretek Tára. II. köt. Pest, 1850. p. 404., IV. köt. Pest, 1852. p. 489., V. köt. Pest, 1853. p. 57. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Pressburger Zeitung, 1848. I. p. 410.; 1849. I. p. 87, 144, 208., II. p. 762, 798. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 90.

<sup>8</sup> Ára fél évre 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 448, 518. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 518. – Új Magyar Múzeum, 1860. II. p. 18. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 303. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1870-re. Pest, 1869. p. 226, 227. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Kövály László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 14.

<sup>9</sup> Ára fél évre Pozsonyban és Pesten 7 frt, postán borítékban kétszer küldve 8 frt, hatszor 9 frt 12 kr p. p., július 1-től Pesten 6 frt, postán hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr p. p.

---

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 519. – Hazánk, 1848. I. p. 628. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 31. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 389, 420. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 149, 1523, 3095. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom története. Pest, 1854. p. 187. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 615. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

<sup>10</sup> Ára fél évre 5 frt, postán hatszor küldve 6. frt, egyes száma 3. kr p. p.

Közlöny, 1849. I. p. 438., II. p. 552. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 448, 510.; 1849. I. p. 7, 16. – Kossuth Hírlapja, 1848. I. p. 537, 612. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 390, 420, 672, 699. – Nemzetőr, 1848. 17. has.– Életképek, 1848. I. p. 369, 570. – Szilágyi Sándor: Magyar forradalom története 1848 és 1849-ben. Pest, 1850. p. 43, 150. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 88, 92. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. I. köt. Genf, 1865. p. 105., III. köt. Genf, 1865. p. 254. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 350. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 12., V. köt. Pest, 1853. p. 637. – Gyurits Antal: Menekvés Debreczenbe az 1849. év kezdetén. Pest, 1850. p. 12.– Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 189. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. I. Bd. Pest, 1850. p. 55, 165., II. Bd. p. 201, 202. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 106, 414., II. p. 702. – Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest, 1864. p. 111, 146, 152.

<sup>11</sup> Előfizetési ára három évnegyedre Budapesten 2 forint, postán küldve 3 forint, egyes számnak ára 3 kr p. p. 1848. végén 738 példányban küldetett szét a pesti postán. – 1–33. sz. 424 lap; új folyam 1–25. sz. 108 lap;

Kossuth Hírlapja, 1848. I. p. 506, 537, 586. – Életképek, 1848. I. p. 570. – Közlöny, 1849. I. p. 108, 120, 154. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 699. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9. Pest, 1850. p. 77. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1234. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 335. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 206. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 15.

<sup>12</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, vidékre négyszer küldve 6 frt p. p. – 1848 április 6. – június 29.: 25 szám, 202 lap; július 1. – augusztus 6.: 1–32 szám, 160 lap adatott ki.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 518, 520. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 357. – Nemzetőr, 1848. 11. has. – Reform, 1848. II. p. 16. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1262, 1476, 1730.

<sup>13</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, postán 5 frt 52 kr p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 418, 518. – Radical Lap, 1848. I. p. 11. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 88, 116, 150, 411. – Kolozsvári Híradó, 1848. I. p. 60.– Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3312. – Kőváry László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 42, 120. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 70.

<sup>14</sup> Közlöny, 1849. I. p. 60.

<sup>15</sup> Közlöny, 1849. I. p. 541.

<sup>16</sup> Előfizetési ára helyben 6 frt 30 kr, házhoz küldve 7 frt, postán négyszeri szétküldéssel 7 frt 12 k.; naponként küldve 8 frt p. p., egyes példány ára 6 kr p. p. – 1849. június 12-ig felvételtek magán hirdetések is 5 krral számítva hasábsorát.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 541. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. köt. Pest. p. 667., V. köt. Pest 1853. p. 49. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom története 1848-49-ben. Pest, 1850. pp. 312–314, 397–414. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 89. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p.



---

241, 297. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 213.

<sup>17</sup> Ára fél évre helyben 6 frt, postán küldve 8 frt, egy óra 1 frt 20 kr, illetőleg 1 frt 50 kr p. p.; nyomtatott Landerer és Heckenastnál.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 539. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 582. – Nemzetőr, 1848. 30. has. – Marczius Tizenötödike, 1848. I. p. 193. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1460. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 47, 48. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest 1854. p. 188.

<sup>18</sup> 1848. I. p. 732.

<sup>19</sup> Közlöny, 1848. II. p. 818.

<sup>20</sup> Előfizetési ára 1848 júniustól december végéig helyben és postán öt huszas, különben félévi ára négy bankó forint volt.

Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 112, 537, 558. – Budapesti Híradó, 1848. II. p. 535. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 583, 612, 732. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1460. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 89. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény I. köt. Pest, 1856. p. 11. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 361, 393.

<sup>21</sup> Előfizetési ára fél évre Budapesten házhoz hordással 8 frt, postán borítékban hetenként hatszor küldve 10 frt, kevesebbszer 9 frt p. p.,

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 486. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 68, 205, 587. – Nemzetőr, 1848. 10 has., 29. has. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 293, 298. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 90. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. I. p. 39.

<sup>22</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 6 frt, vidéken 8 frt, egyes szám 3 kr p. p.

Pesti Divatlap, 1848. I. p. 548. – Nemzetőr, 1848. 17. has. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. I. köt. Genf, 1865. p. 412. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1243, 1260, 1460, 1476, 1684, 1747. – Szenen und Bilder aus dem ungar Revolutionskriege. Pest, 1850. p. 135, 137. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 21, 174.

<sup>23</sup> Előfizetési ára fél évre helyben házhoz hordással 2 frt 40 kr, postán borítékban küldve 3 frt 30 kr 1849-ben helyben 3 frt; postán kétszer küldve 3 frt 50 kr háromszor küldve 4 frt 50 kr, p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 186. – Pesti Divatlap, 1848. I. pp. 708–736. – Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest, 1864. p. 138. – Közlöny, 1849. I. p. 53, 238. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1274. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 338. – Csokonai album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 227, 248, 272. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 29.

<sup>24</sup> Alcíme: Politikai 's Irodalmi Közlöny (– *a szerk. megj.*)

<sup>25</sup> Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 577. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1298.

<sup>26</sup> Fedőlapcím: Politikai tudományos és népművészeti lap (– *a szerk. megj.*)

<sup>27</sup> Ára fél évre 5 frt 30 kr, postán hetenként kétszer küldve 7 frt 12 kr, háromszor 7 frt 36 kr p. p.

Közlöny, 1848. II. p. 881. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 152, 481, 546, 553, 612. – Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 187. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 73. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5229. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 467., II. p. 924, 956, 1177, 1231, 1344. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1523. – Der wahre

---

Ungar, 1848. II. p. 450. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. I. Bd. Wien, 1850. p. 8, 9.

<sup>28</sup> Kossuth Hírlapja, 1848. p. 419.

<sup>29</sup> Ára fél évre helyben 6 frt 24 kr egy óra 1 frt illetőleg 1 frt 20 kr p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 558, 674. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 406. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. p. 1.

<sup>30</sup> Előfizetési díja fél évre helyben és vidéken 2 frt 20 kr p. p.

<sup>31</sup> Pesti Hírlap, 1849. I. p. 6.

<sup>32</sup> Közlöny, 1849. II. p. 604.

<sup>33</sup> A lap valamennyi száma 2001-ben reprint kiadásban megjelent Tatabányán.

<sup>34</sup> Egyes szám ára 3 kr p. p., május 12-től reggeli lappá változott. Rendkívüli előfizetés nyitattott május 15-től október elejéig, Komáromban házhoz hordással 5 frt p. p. a kiadóhivatalból elhordva 4 frt 30 kr, postán borítékban 5 frt 30 kr p. p.

Honvédek könyve. Történeti adattár az 1848–49-iki magyar hadjáratból. Szerk. és kiadták Vahot Imre és Gánóczy Flóris. Budavár ostromának rajzával a piskii csatatér vázlatával és a temesvári csata tervrajzával. II. köt. Pest, 1861. p. 92, 95, 96, 99, 100., III. köt. p. 43. – Görgey–Klapka. Világos–Komorn. Authentische Mittheilungen bisher noch nicht veröffentlichter Erlebnisse von zwei entlassenen Honvéd-Offizieren. Pest, 1850. p. 97, 101, 119.

A Komáromi Értesítő 2001-ben reprint formában ismét megjelent (– *a szerk. megj.*)

<sup>35</sup> Alcíme: Katholikus politikai lap (– *a szerk. megj.*)

<sup>36</sup> Pester Zeitung, 1849. I. p. 5269. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 195, 256.

<sup>37</sup> Közlöny, 1849. I. p. 153.

<sup>38</sup> Előfizetési ára helyben hat óra 5 frt, egy óra 1 frt; postán hat óra 6 frt, egy óra 1 frt 20 kr, egyes szám 3 kr pp.

Pesti Hírlap, 1849. I. p. 48. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848 és 1849-ben. II. köt. Genf, 1865. pp. 382–383. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5378, 5678. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 579, 672, 762. – Újabb Kori Ismeretek Tára IV. köt. Pest, 1852. p. 550. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. pp. 74–75., p. 88, 91, 92. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom története 1848-49-ben. Pest, 1850. p. 315, 328. – Ludasi Móric: Pest ágyuztatása és Buda megostromlása. Az 1849. ápr. 24-től május 22-ig terjedő napok története. (L. M. után Szilágyi Sándor) Pest, 1849. p. 19, 43. – Magyar írók arcképei és életrajzai. Pest, 1858. p. 35. – Csokonai album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 248.

<sup>39</sup> Egyes száma 3 kr p. p. volt

Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 12. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom története 1848-49-ben. Pest, 1850. p. 315.

<sup>40</sup> Előfizetési díj: fél évre helyben 6 frt, postán négyszer küldve 6 frt 48 kr, kétszer küldve 6 frt 23 kr

Közlöny, 1849. I. p. 198, 490. – Aradi Hírdető, 1848. 7. sz. és Szabó Károly úr szíves közlése után.

<sup>41</sup> Szabó Károly úr szíves közlése után.

<sup>42</sup> Ára nyolc óra helyben 5 frt, vidéken 6 frt, egyes száma 3 kr p. p.

Közlöny, 1849. I. p. 338. – Újabb Kori Ismeretek Tára. III. köt. Pest, 1851. p. 535.

<sup>43</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 2 frt 30 kr, vidékre postán küldve 3 frt p. p.

Közlöny, 1849. I. p. 368. – Honvéd, 1849. II. p. 752. – Ország Tükre, 1863. I. p. 169. – Horváth Mihály: Magyarország függetlenségi harcának története 1848/9. III. köt. Genf, 1865. p. 370.

<sup>44</sup> Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 188.

<sup>45</sup> Előfizetési díja Budapesten házhozordással boríték nélkül 8 frt, postán hatszor küldve 10 frt, kevesebbszer küldve 9 frt pengő.

Marczius Tizenötödike, 1849. I. p. 188. – Toldy Ferenc: Bajza összegyűjtött munkái. I. köt. Pest, 1861. p. 13.

<sup>46</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 8 frt, postán 9 frt 12 kr, egyes száma 6 kr p. p.

Közlöny, 1849. II. p. 556. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 710. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5714. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 296.

<sup>47</sup> Előfizetési ára egy óra helyben 1 frt 15 kr, egyes száma 3 kr p. p.

Görgey – Klapka. Világos – Komorn. Authentische Mittheilungen bisher noch nicht veröffentlichter Erlebnisse von zwei entlassenen Honvéd-Offizieren. Pest, 1850. I. p. 146. – Aufzeichnungen eines Honvéd. Beiträge zur ungarischen Revolutionsgeschichte 1848 und 1849. Leipzig, 1850. II. p. 158.

<sup>48</sup> Reprint kiadásban 2001-ben jelent meg Tatabányán (– *a szerk. megj.*)

<sup>49</sup> Alcíme: Politikai Hírlap (– *a szerk. megj.*)

<sup>50</sup> T. Nagy István úr szíves közlése után (– *Szinnyei József megj.*)

<sup>51</sup> Előfizetési díja fél évre helyben 6 frt, vidékre 7 frt 30 kr p. p.

Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1208, 1226, 1318. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. pp. 228–229. – Újabb Kori Ismeretek Tára. VI. köt. Pest, 1855. p. 303. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 68, 214, 556. – Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64.

<sup>52</sup> Pesti Divatlap, 1848. I. p. 410, 453. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 92. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. p. 270. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 390. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 203. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 196, 214, 218.

<sup>53</sup> Fedőlapcím: Regélő első magyar szépművészeti folyóírás (–*a szerk. megj.*). Szinnyei folyóiratrepertóriumában ezeket a forásokat jelölte meg: Budapesti Divatlap és Nemzetőr együtt megjelenendő lapok programja. (Pesti Divatlap, 1848. 24. Borító) – Előfizetőinkhez lapunk ügyében. (Uo., 1848. 10.)

<sup>54</sup> Ára fél évre helyben 5 frt, postán küldve 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 518, 560. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 306, 537, 578. – Divatlap, 1848. I. p. 394, 732. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3111. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 305. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 153. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

<sup>55</sup> I. p. 518.

<sup>56</sup> Félévi ára vidéken 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1849. I. p. 18. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537, 660. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420, 698. – Pester Zeitung, 1848. II. p. 5003. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 87. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 550. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 305, 367. Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 153. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6. – Zilahy Károly: Petőfi Sándor életrajza. Pest. 1864. pp. 111–129. – Ország Tükre, 1863. I. p. 169.

<sup>57</sup> Alcím: Általános ismertető (– *a szerk. megj.*)

<sup>58</sup> Előfizetési ára 3 frt p. p. volt fél évre.

Életrajzok, 1848. I. p. 30. és Szabó Károly úr szíves közlése után

---

<sup>59</sup> Respublica, 1849. I. sz. p. 4. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 782.

<sup>60</sup> Félévi ára helyben 6 frt 40 kr, postán 7 frt 30 kr volt p. p.

Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 556. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 187. – Arczkép-album. Műmelléklet a Hölgyfutárhoz. Kiad.: Számvald Gyula. I. köt. Pest, 1855. p. 20., II. köt. p. 8. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1231.

<sup>61</sup> Ára negyedévre helyben 3 frt, postán 3 frt 2 kr, egyes szám ára 5 kr p. p.

Pesti Divatlap, 1848. I. p. 582. – Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 501, 537. – Nemzetőr, 1848. 11. has. – Életképek, 1848. I. p. 668. – Újabb Kori Ismeretek Tára. IV. köt. Pest, 1852. p. 596., V. köt. Pest, 1853. p. 201.

<sup>62</sup> Előfizetési ára fél évre postán borítékban küldve 6 frt 24 kr p. p.

Budapesti Híradó, 1848. I. p. 312. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 63, 419, 420, 708, 732. – Kossuth Hírlapja, 1848. II. p. 316. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 178. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

<sup>63</sup> Újabb Kori Ismeretek Tára. I. köt. Pest, 1850. p. 650. – Új Magyar Múzeum, 1860. II. p. 19. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 93. – Vasárnapi Újság, 1862. I. p. 230. – Ország Tükre, 1862. II. p. 233.

<sup>64</sup> Fedőlap- és alcím: Függetlenség a' Religio és Neveléshez (– a szerk. megj.)

<sup>65</sup> Félévi ára helyben 4 frt; vidéken 5 frt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Közlöny, 1848. II. p. 883, 1349. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 59, 93, 131, 177, 276, 381, 418, 625. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 228, 231. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1324. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 180. – Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 184, 240. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8.

<sup>66</sup> Előfizetési ára fél évre Budapesten kihordással 1 frt, vidékre postán borítékban 1 frt 20 kr, egyes számnak ára 3 kr volt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Közlöny, 1849. I. p. 507. – Nemzetőr, 1848. 4. sz. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5300. – Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 126, 625. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest, 1854. p. 188. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 35.

<sup>67</sup> Előfizetési ára fél évre Budapesten 3 frt 40 kr, postán küldve 5 frt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Radical Lap, 1848. II. p. 1. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Magyar tudományos akademiái almanach 1866-ra. Pest, 1865. p. 239.

<sup>68</sup> Ára fél évre helyben 3 frt, postán 4 frt 24 kr p. p.

Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Ferenczy Jakab és Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. I. köt. Pest, 1856. p. 593. és Poór Imre tanár úr szíves közlése után.

<sup>69</sup> Félévi ára 4 frt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 268. – Zarándi Knöpfler Vilmos: Emlékbeszéd bold. Schmidt Adolf, Láng Ferencz és Zipser András felett. Pest, 1865. p. 5.

<sup>70</sup> Az előfizetési ár mind postán, mind Pesten házhoz küldve fél évre 5 frt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 528. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420. – Magyar tudományos akademiái almanach 1866-ra. Pest, 1865. p. 248. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. Pest, 1858. p. 69, 212. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.

<sup>71</sup> Előfizetési ára 3 frt p. volt fél évre.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 678. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 119. – Henry Stephens: Mezei gazdaság könyve. St. H. „The book of the farm” című munkája nyomán a hazai körülményekhez alkalmazva kiadják Korizmics László, Benkő Dániel, Morócz István. I. kötet. Pest, 1855. p. 348. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 158. – Magyar tudományos akadémiai almanach 1866-ra. Pest, 1865. p. 244.

<sup>72</sup> Csokonai album. Közread.: Kulini Nagy Benő. Debrecen, 1861. p. 248. – Vasárnapi Újság, 1862. I. p. 108.

<sup>73</sup> Ára fél évre helyben 1 frt 26 kr, postán bérmentve 2 frt p. p.

Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 556.

<sup>74</sup> Ára fél évre helyben 4 frt, postán 5 frt p. p.

Pesti Divatlap, 1848. I. p. 420. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

<sup>75</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 3 frt, postán 3 frt 12 kr p. p.

Magyar tudományos akadémiai almanach 1864-re. Pest, 1863. p. 249. – Új Magyar Múzeum, 1860. II. p. 18. és Aigner Lajos úr szíves közlése után.

<sup>76</sup> Előfizetési ára fél évre 4 frt, postán 5 frt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 177. – Radical Lap, 1848. I. p. 11. – Ferenczy Zsigmond Jakab: Magyar irodalom és tudományosság története. Pest. 1854. p. 178. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

<sup>77</sup> Ára fél évre helyben 2 frt 30 kr, postán 3 frt p. p. V. ö. Jelenkor. Politikai és társas élet encyclopaediája. Különös tekintettel a hírlapok olvasóira. Az „Újabb kori ismeretek tárának” folytatása. Pest, 1858. p. 184.

<sup>78</sup> Ára helyben május–december-ig 6 frt, postán küldve 6 frt 36 kr, egyes szám 6 kr p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 541. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 582.

<sup>79</sup> Ára fél évre Budapesten 4 frt, vidéken borítékban postabérrel 5 frt.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 408, 546. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 31.

<sup>80</sup> Az egész évi folyam ára 2 frt p. p. V. ö. Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 17.

<sup>81</sup> Ára 48 kr p. p. V. ö. Magyar tudományos akadémiai almanach 1862-re. Pest, 1861. p. 123.

<sup>82</sup> Egyes füzet ára 40 kr p. p. volt. V. ö. Kossuth Hírlapja, 1848. p. 259, 557. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 46.

<sup>83</sup> Ára 20 kr p. p. 2. kiad. V. ö. Magyar Mihály: Magyar Könyvészet, 1856. I. év. p. 89.

<sup>84</sup> Pesti Divatlap, 1848. I. p. 419, 480, 545, 583.

<sup>85</sup> Ára 18 kr p. p. V. ö. Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 27, 39.

<sup>86</sup> 1 frt p. p. V. ö. Magyar Mihály: Magyar Könyvészet. Pest, 1856. p. 166.

<sup>87</sup> 6 kr-jával; 20 ívnek ára 1 frt 20 kr volt p. p. V. ö. Marczius Tizenötödike, 1848. I. p. 188.

<sup>88</sup> Új Magyar Múzeum, 1850–51. I. p. 64.

<sup>89</sup> Előfizetési ára fél évre helyben 5 frt, postán 6 frt 24 kr, naponként küldve 7 frt 24 kr p. p.

Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1226. – Der emancipirte Satanas. Hrsg.: Hermann Höchel. Ung.-Altenburg, 1848. p. 88. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 32.

<sup>90</sup> Félévi díja postán 2 frt 24 kr p. p.

Közlöny, 1848. II. p. 723, 739. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 699. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 501. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 932. – Kőváry László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 23, 53, 201. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Friedrich August Credner: Bibliotheca Transilvanica. Verzeichniss der über Siebenbürgen erschienenen Bücher, Landkarten etc. in 6 Abtheilungen. Prag, 1865. p. 43, 44.

<sup>91</sup> Félévi ára vidéken 4 forint; 1849-i júliustól keresztboríték alatt hatszor küldve 5 frt 10 kr p. p.

---

Közlöny, 1849. I. p. 172. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 630., II. p. 1038. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 429. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 6.

<sup>92</sup> V. Busa Margit bibliográfiája szerint a szerkesztő nem S. L. Seitz volt, hanem J. C. Seiz (– *a szerk. megj.*)

<sup>93</sup> Előfizetési ára fél évre 5 forint, postán 6 forint p. p.; 1848. júliustól hatszor küldve 8 frt, kevesebbszer 7 frt 12 kr, helyben házhoz küldve 6 frt 12 kr p. p.

Közlöny, 1848. II. p. 819.; 1849. I. p. 63, 83. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 540. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 88, 109, 467, 532, 568., II. p. 774, 798, 1026, 1046, 1310. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 179, 187. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 297, 331. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.

<sup>94</sup> Kezdetben Handlungs-Zeitung, később: Handlungszeitung (– *a szerk. megj.*)

<sup>95</sup> Előfizetési ára fél évre 1848-ban helyben 4 frt, postán 5 frt, 1849-ben 5 frt, illetőleg 6 frt 40 kr volt p.p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 540. – Pressburger Zeitung, 1847. II. p. 868.; 1849. I. p. 87, 88, 95, 320, 640. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 181, 187.

<sup>96</sup> Félévi ára a három melléklettel együtt 4 frt p.p.

Közlöny, 1849. I. p. 293. – Kőváry László: Erdély története. 1848/9. Pest, 1861. p. 163. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 301., II. p. 1146. – Friedrich August Credner: Bibliotheca Transilvanica. Verzeichniss der über Siebenbürgen erschienenen Bücher, Landkarten etc. in 6 Abtheilungen. Prag, 1865. p. 44.

<sup>97</sup> Pontosabb alcím: Zeitschriftliches für nützliche Unterhaltung und heimatliche Interessen (– *a szerk. megj.*)

<sup>98</sup> Ára fél évre 3 frt 36 kr p.p.

Pesti Divatlap, 1848. I. p. 191. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 8.

<sup>99</sup> Félévi ára helyben 5 frt 30 kr, naponként postán küldve 7 frt 48 kr p.p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 519. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 288. – Pressburger Zeitung, 1847. II. p. 884. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 182. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 99.

<sup>100</sup> Félévi ára helyben 6 frt 30 kr, postán hatszor küldve 8 frt p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 636. – Közlöny, 1849. I. p. 432. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 380. – Szilágyi Sándor: A magyar forradalom férfiai 1848/9-ből. Pest, 1850. p. 92. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5694. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 103, 547, 571. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. II. Bd. Pest, 1850. p. 295. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 185.

<sup>101</sup> Ára fél évre helyben 5 frt, postán hatszor küldve 6 frt 36 kr p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 360, 636. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 503. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 44. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 186.

<sup>102</sup> Félévi ára helyben 5 frt, postán mindennap küldve 6 frt 48 kr, kétszer küldve 6 frt p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 518. – Erdélyi Híradó, 1848. I. p. 88. – Életképek, 1848. I. p. 190. – Pesti Divatlap, 1848. I. p. 220, 699. – Hazánk, 1848. I. p. 628. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 552. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1607. – Pressburger Zeitung, 1847.

---

II. p. 898. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 186, 270. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 181.

<sup>103</sup> Félévi ára helyben 6 firt, vidéken 7 firt 18 kr p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537, 660. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5728. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3275. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 183, 188. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 176, 334.

<sup>104</sup> Félévi ára Budapestén házhoz hordva 5 firt 20 kr, postán 6 firt 40 kr p. p.

Kossuth Hírlapja, 1848. p. 286, 612. – Pesti Hírlap, 1848. I. p. 378. – Pressburger Zeitung, 1848. I. p. 8. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3339. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 180. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 24.

<sup>105</sup> I. p. 541.

<sup>106</sup> Ára egy óra helyben 1 firt, postán 1 firt 20 kr, egyes szám 6 kr p. p.

Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 28. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 184. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. köt. Wien, 1850. p. 181.

<sup>107</sup> Félévi ára helyben 2 firt, postán 2 firt 15 kr

Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. I. p. 593, 1238, 1619. – Der wahre Ungar, 1848. II. p. 452.

<sup>108</sup> Budapesti Hírlap, 1848. I. p. 442.

<sup>109</sup> Ára fél évre helyben 3 firt, postán küldve 4 firt 20 kr

Pressburger Zeitung, 1848. I. p. 334.

<sup>110</sup> Budapesti Híradó, 1818. I. p. 376, 455.

<sup>111</sup> Félévi ára helyben 4 firt, postán 4 firt 48 kr p. p.

Pesti Divatlap, 1848. I. p. 736. – Budapesti Híradó, 1848. I. p. 455, 870. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 306. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 535, 559, 632. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1239. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 531.

<sup>112</sup> Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1051. – Der emancipirte Satanas. Hrsg.: Hermann Höchel. Ung- Altenbug, 1848. p. 7. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 345, 355.

<sup>113</sup> Közlöny, 1848. II. p. 818. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 103.

<sup>114</sup> Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 68.

<sup>115</sup> Összesen 63 szám, 504 p. Ára fél évre helyben 6 firt 30 kr, postán küldve 8 firt p. p.

Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 188.

<sup>116</sup> Ára júniustól helyben 5 firt, postán küldve 6 firt, egy óra helyben 1 firt p. p.

Pester Zeitung, 1849. I. p. 566. – Heinrich Levitschnigg: Kossuth und seine Bannerschaft. Silhouetten aus dem Nachmärz in Ungarn. I. Bd. Pest, 1850. p. 25, 134., II. Bd. p. 294, 295. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 668., II. p. 714, 770. – Szenen und Bilder aus dem ungarischen Revolutionskriege. Von dem Verfasser der kurzgefassten Schilderung der magyarischen Revolution. Pest, 1850. p. 189.

<sup>117</sup> Szinnyei a 'Magyar írók élete és munkái' c. lexikonában a fenti adatokat pontosította, s ott a következő olvasható: Hazay Ernő „szerkesztette a Der Vierzehnte April c. politikai néplapot 1849. jún. 1-től júl. 7-ig Pesten, melyből 33 szám jelent meg” (– *a szerk. megj.*)

<sup>118</sup> Ára fél évre helyben 5 frt, postán 5 frt 30 kr p. p. V. ö. Közlöny, 1849. II. p. 600.

<sup>119</sup> Ára fél évre helyben 6 frt, postán minden nap küldve 7 frt 30 kr, négyszer küldve 6 frt 24 kr p. p.

Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 840, 1300.

<sup>120</sup> Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 738. – Johannes Janotyckh von Adlerstein: Die letzten zwei Jahre Ungarns. Chronologisches Tagebuch der magyarischen Revolution. II. Bd. Wien, 1850. p. 186.

<sup>121</sup> Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 519.

<sup>122</sup> Közlöny, 1849. I. p. 371. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 169., II. p. 722, 827, 1198.

<sup>123</sup> Alcím: Zeitschrift für Belletristik und sociales Leben in Ungarns Südosten (– *a szerk. megj.*)

<sup>124</sup> Előfizetési ára negyedévre helyben 1 frt 36 kr, postán küldve 2 frt 8 kr p. p.

Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 3034, 3221. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 120.

<sup>125</sup> Ára negyedévre 30 kr p. p.

Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 197., II. p. 233. – Pester Zeitung, 1849. I. p. 5269. – Danielik József: Magyar írók. Életrajzgyűjtemény. II. köt. Pest, 1858. p. 228. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 23.

<sup>126</sup> Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 256.

<sup>127</sup> Alcím: Wochenschrift zur Beförderung des politischen, sozialen und religiösen Fortschrittes unter den ungarischen Israeliten (– *a szerk. megj.*)

<sup>128</sup> Ára fél évre helyben 3 frt, postán küldve 3 frt 40 kr p. p.

Budapesti Híradó, 1848. I. p. 405. – Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1262, 1319, 3289. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 8, 88.

<sup>129</sup> Ára fél évre 8 frt, negyedévre 4 frt 12 kr volt p. p. Bécsben és Pesten egyaránt. V. ö. Kossuth Hírlapja, 1848. p. 99, 126.

<sup>130</sup> A lap 1789-ben Ofner und Pester Frag- und Kundschaftsblatt címmel indult (sőt valószínűleg még 1788-ban), s 1857 decemberéig jelent meg, 1804-től címe az 'Auctionsblatt' megjelöléssel bővült, kezdetben Johann Weiss, 1832-től Joseph Weber szerkesztette. (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 206, 222.) (– *a szerk. megj.*)

<sup>131</sup> Félévi ára 1 frt 20 kr p. p.

Közlöny, 1849. I. p. 355. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Új magyar Múzeum, 1857. I. p. 64.

<sup>132</sup> Előfizetési ára fél évre 1 frt p. p.

Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7. – Új Magyar Múzeum, 1851. I. p. 64.

<sup>133</sup> Félévi ára helyben 1 frt 26 kr, postán küldve 2 frt p. p.

<sup>134</sup> Ára fél évre helyben 2 frt, postán 2 frt 48 kr p. p.

<sup>135</sup> Ára 1 frt p. p.

<sup>136</sup> Egyes füzet ára 20 kr p. p.

Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 43.

<sup>137</sup> A hirdetés szerint egy óra 12 füzetke ígértetett 30 kr p. p. előfizetési árért;

Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 43.

<sup>138</sup> 16 szám előfizetési ára 30 kr, egyes számé 3 k. p. p.

Pesti Hírlap, 1848. I. p. 510. – Kossuth Hírlapja, 1848. p. 60. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 20.



- 
- <sup>139</sup> Alcím: Monatschrift für die Erziehung in und ausser dem Elternhaus (– *a szerk. megj.*)
- <sup>140</sup> Előfizetési ára 5 óra 30 kr, egyes füzetke bolti ára 8 kr p. p.  
Der Ungar (Hrsg.: H. Klein), 1848. II. p. 1908. – Der wahre Ungar, 1848. p. 262. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 40.
- <sup>141</sup> Félévi díjuk postán 6 frt p. p.  
Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 1038, 1248.
- <sup>142</sup> Előfizetési ára mindkettőnek fél évre 5 frt p.  
Kossuth Hírlapja, 1848. p. 408, 537, 579. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 236. – Honi Irodalmi Hírdető, 1848. p. 7.
- <sup>143</sup> Pannonia, 1848. II. p. 3.
- <sup>144</sup> Ára az évi folyamatra, mely négy 10–15 íves füzetből áll, 2 frt p. p.
- <sup>145</sup> Kossuth Hírlapja, 1848. p. 69. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 469, 508, 672., II. p. 695.
- <sup>146</sup> Der wahre Ungar, 1848. p. 477. – Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 188, 266, 290, 508, 672., II. p. 695.
- <sup>147</sup> Kossuth Hírlapja, 1848. p. 477. – Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 718, 827.
- <sup>148</sup> Pressburger Zeitung, 1849. II. p. 790, 813, 946, 1146.
- <sup>149</sup> Előfizetési ára fél évre 1 frt 30 kr p. p.  
Pressburger Zeitung, 1849. I. p. 364.
- <sup>150</sup> Ára fél évre helyben 3 frt 50 kr, postán küldve 4 frt p. p.  
Kossuth Hírlapja, 1848. p. 497, 516. – Der Ungar (Hrsg.: G. Zerffi), 1848. p. 293.
- <sup>151</sup> Aigner Lajos úr szíves közlése után.
- <sup>152</sup> Vasárnapi Újság, 1863. 27. sz. p. 233.
- <sup>153</sup> Kossuth Hírlapja, 1848. p. 537.
- <sup>154</sup> Kossuth Hírlapja, 1848. p. 210.
- <sup>155</sup> Alcím: Recueil politique, historique et littéraire (– *a szerk. megj.*)
- <sup>156</sup> Előfizetési ára egy évi folyamatra vagyis 12 füzetnek 4 frt p. p., egyes szám ára egy huszas volt.  
Kossuth Hírlapja, 1848. p. 432. – Pressburger Zeitung, 1848. II. p. 838, 5003.; 1849. I. p. 169.
- <sup>157</sup> Az 1986-ban megjelent sajtóbibliográfia szerint 1857 decemberéig jelent meg (v. ö. V. Busa Margit: Magyar sajtóbibliográfia 1705–1849. I/1. köt. Bp., 1986. p. 222.)